

Yhdeksäsluokkalaisten sukupuolen

rakentuminen koulun arjessa

Anna Sofia Karhu

Sosiologia

Joulukuu 2005

Jyväskylän yliopisto

66 sivua + liite 3 sivua

Pro gradu- tutkielmassani olen tutkinut nuorten sukupuolen rakentumista kouluinstituution puitteissa; erityisesti minua on kiinnostanut nuorten oma toiminta sukupuolen rakentumisessa, mutta olen käsitellyt myös virallisen kouluinstituution asemaa tässä prosessissa. Keräsin aineiston yhdeltä Jyväskylän keskustan yläasteelta kolmelta yhdeksänneltä luokalta (yhteensä 49 oppilasta). Jokaisella oppilaalla oli tunti aikaa kirjoittaa näkemyksiään omasta ja vastakkaisesta sukupuolesta ja koulun arjesta tytön tai pojan näkökulmasta. Apuna heillä oli kaksi yleisönosaston kirjoitusta (Helsingin Sanomat, katso liite) ja antamani kysymykset. Aineistoa analysoin erilaisten teemoittelujen ja luokittelujen avulla.

Pro gradu- tutkielmani teoria nojaa Judith Butlerin, Tarja Palmun ja Tarja Tolosen ajatuksiin ja etenkin Palmun ja Tolosen teoksiin. Näen sukupuolen sosiaalisena, jota tuotetaan performansseilla, diskursseilla ja toistamalla kulttuuriin vakiintuneita eleitä ja tyylejä. Erottelu klaaneihin eli tyttöihin ja poikiin on tiukka eli seksismi elää vahvana, siksi pissaliisat eli pissikset ("poikamaisesti" käyttäytyvät suositut tytöt) aiheuttavat hämmennystä ja närkästystä rikkoessaan tuota kahtiajakoa.

Avainsanat: sukupuolen rakentuminen ja tuottaminen, nuoret, pissikset, seksismi, sukupuolijärjestelmä, tytöt, pojat, sukupuolen sosiaalinen luonne, koulu, tasa-arvo, performanssi, diskurssi, tyyli.

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. TEORIA	3
2.1 SUKUPUOLEN RAKENTUMINEN	8
3. OMA VIITEKEHYS	12
3.1 POJAT KOULUSSA	17
3.2 TYTÖT KOULUSSA	19
3.3 TYTÖT JA POJAT KOULUSSA	20
4. TEHTÄVÄT JA METODIT	24
5. ANALYYSI	26
5.1 TAUSTATEKIJÄT	26
5.2 PERFORMANSSIT JA DISKURSSIT	28
5.3 KIRJOITUKSET	30
6. SUKUPUOLEN RAKENTAJAT: KOULUINSTITUUTIO JA OPPILAAT	32
6.1 KIRJOITUSTEN TEEMAT	43
6.2 KIRJOITUSTEN TARINAT	45
7. LOPUKSI	60
LÄHTEET	65
LIITTEET	67

1. JOHDANTO

Pro gradu-tutkielmani nimi on ”Yhdeksäsluokkalaisten sukupuolen rakentuminen koulun arjessa”. Koulu kiinnostaa minua sukupuolen rakentumisen näyttämönä sillä, koululla on tärkeä roolia sukupuolijärjestelmässä. Gordonin ja Lahelman (1989, 143) mukaan sukupuolijärjestelmä- käsitteellä tarkoitetaan yleensä sitä, että vallan yhteiskunnallinen jako kytkeytyy myös sosiaaliseen sukupuoleen. Naiset ovat pääasiassa yhteiskunnan valtarakenteiden reunoilla tai ulkopuolella, kun taas valtarakenteiden keskustassa ovat miehet. Nämä miehet edustavat hegemonista maskuliinisuutta; valkoiset, heteroseksuaaliset, hyvin toimeen tulevat miehet johtavat maailmaa.

Sukupuolikulttuuri on muutosherkkä prosessi, se muotoutuu sosiaalisessa toiminnassa, jota sukupuoliin liitetyt merkitykset ja tunneprosessit luotsaavat. Merkitykset, arvot ja uskomukset muuttuvat suhteellisen hitaasti ja tuottavat sukupuolikulttuuriin rakenteenomaisia piirteitä, kuten sukupuolten paikantumiseen vaikuttavia määritelmiä naisen ja miehen yhteiskunnallisista ja emotionaalisista tehtävistä. Tunneprosessit ovat puolestaan luonteeltaan ennakoimattomampia ja tuovat sukupuolikulttuuriin muutosalttiutta, mikäli ne ovat riittävän kollektiivisesti jaettuina. (Näre 2005, 20.)

Koulu on vahvasti sidoksissa ympäröivään aikaan ja yhteiskunnan ilmapiiriin ja henkeen eli yhteiskunnan sukupuolikulttuuriin. Se ei ole suljettu linnake, vaikka toisaalta muodostaa hyvinkin sisäänpäin kääntyneen yhteisön. Toisaalta se kiinnittyy vahvasti yhteiskunnan sukupuolen sosiaalistamisprosessiin, mutta se on myös hyvin itsenäinen yhteisö, jossa on omanlaisensa sukupuolen rakentumistavat. Ihmiset viettävät tässä instituutiossa hyvin pitkän

ajan, jos pelkästään ajattelemme peruskoulun kestoa eli yhdeksän vuotta; yhdeksään vuoteen mahtuu hyvin monta oppituntia ja välituntia.

Nämä vuodet käsittävät ihmisen tärkeimmät kehitysvaiheet, ja juuri sen kehitysvaiheen kun sukupuoli-identiteetti rakentuu ja muokkaantuu eniten. Niinpä voi sanoa, että koululla ja sen piirissä toimivilla ihmisillä on erittäin suuri rooli tuossa prosessissa. Etenkin ikätovereiden vaikutus on tärkeä. Media ja toiset nuoret määrittelevät yhä etenevissä määrin nuorten käsityksiä tässäkin, vanhempien vaikutus myös tähän asiaan on vähentynyt koko ajan.

Minua kiinnostaa pro gradu- tutkielmassani etenkin tyttöjen ja poikien keskinäiset suhteet, ja se miten he yhdessä toimiessaan tuottavat sukupuolta. Toisaalta he omaksuvat koulun ja sitä kautta yhteiskunnan käsitykset sukupuolista ja niiden eroista. Näen oppilaat kuitenkin itsenäisinä toimijoina eli he itse myös määrittelevät ja tuottavat sukupuolta, he eivät vain sokeasti omaksu ympäristönsä sukupuolimalleja. Sukupuoli rakentuu siis kouluinstituution ja oppilaiden toimesta, yhdessä ja erikseen.

Pro gradu- tutkielmaani varten keräsin eräältä Jyväskylän keskustan yläasteelta kolmelta eri yhdeksänneltä luokalta aineiston. Oppilaat kirjoittivat tehtävänannon mukaan yhden oppitunnin aikana aineen, jonka aiheena oli ”millaista on olla tyttö/poika koulussa”. Näiden lyhyiden aineiden pitäisi valottaa seuraava kysymystä ”miten koulussa toimivat oppilaat tuottavat ja uudelleen muokkaavat sukupuolta teoin ja sanoin?”.

Toinen mielenkiintoinen seikka, jota tulen käsittelemään on se, että miten virallisesti tasa-arvoisena pidetty instituutio kuten koulu voi olla käytännössä hyvinkin epätasa-arvoinen. Tämä luo oman, mielestäni aika vahvan, vaikutuksen sukupuolen rakentumis- ja

omaksumisprosessiin. Oppilaat toivat itse aktiivisesti esiin tasa-arvoteman.

Pro gradu- tutkielmani taustalla vaikuttaa vuosina 1994 - 1995 kahdella helsinkiläisellä yläasteella tehty tutkimusprojekti, jonka puitteissa ilmestyi kaksi kirjaa, joita olen käyttänyt monella tapaa apuna etenkin teorian ja viitekehyksen muodostamisessa. Nämä teokset ovat Tarja Palmun ”Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisissa teksteissä. Etnografia yläasteen äidinkielen oppitunneilla” ja Tarja Tolosen ”Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset”.

2. TEORIA

Sipilä (1998, 60- 61) näkee sukupuolen toteemina, jolloin samaan sukupuoliluokkaan kuuluvat ihmiset muodostavat toteeminsa nimeä kantavan klaanin: ”miehet” ja ”naiset”. Klaanin jäsen ei saa surmata omaa toteemiaan eli rikkoa dikotomiaa. Totemismia pidetään yllä tabujen avulla. Sukupuolijärjestelmä nähdään sitovana ja vahvasti omaksuttuna. Tabuja ei perustella mitenkään: tabusta tulee tapojen ja perinteen, lopulta lain sanelema pakko. Sukupuoli ja sukupuolisuus ovat järjestelmän pyhimät tabut, joita palvotaan rituaalinomaisesti ja joihin ei saa koskea kysymällä ”mikä se on?”.

Sukupuolen voi nähdä Bergerin ja Luckmanin kuvailemana instituutiona: sukupuoli on joukko käytäntöjä, joita ihmisen voidaan ainakin hypoteettisesti joskus katsoa pitäneen oikeina ja tarkoituksenmukaisina. Sukupuoli näyttäytyy objektiivisena tosiasiana, jota ei pidetä ihmisen tuotteena tai asiana, johon ihminen voi vaikuttaa. (Sipilä 1998, 62.)

Sipilän (1998, 63) mukaan sukupuoli on fetissi, jonka palvonta tuottaa suurta (seksuaalista) mielihyvää. Sukupuoli voi olla pelkkä keinotekoinen kuva, mutta kukaan ei halua rikkoa tuota illuusiota, koska on olemassa riski sen tuottaman mielihyvän loppumisesta. Tässä toistuu jälleen sukupuolen tabu-luonne: taikaesineen voima menetetään, jos se osoitetaan pelkäksi esineeksi.

Sukupuolta ja sen luonnetta koskevat näkökulmat voidaan jakaa kylmästi konstruktivistisiin ja fenomenologisiin. Lisäksi puhutaan psykoanalyttisistä teorioista, mutta en käsittele niitä tässä yhteydessä ollenkaan. Itse en nojaan pro gradu-tutkielmassani selvästi mihinkään näistä näkökulmiin, mutta esittelen konstruktivistiset ja fenomenologiset näkökulmat, koska pro gradu-tutkielmani teoria liittyy näkökulmiin, jotka ovat syntyneet näiden näkökulmien kritiikistä.

Konstruktivistiset näkökulmat jakavat sukupuolen sosiaaliseen (gender) ja biologiseen puoleen (sex). Naistutkimuksen sisällä ei ole kovin yhtenäistä käsitystä sex/gender- jaottelusta, sukupuolijärjestelmästä tai yleensäkin siitä mitä sukupuoli on ja miten sitä tuotetaan, uusinnetaan ja muutetaan. Hyvin yleisesti käytetään jaottelua sex ja gender, vaikka en nojaakaan pro gradu-tutkielmassani jaotteluun sex ja gender, niin silti on hyvä käydä läpi näitä käsitteitä.

Sex:llä eli biologisella sukupuolella viitataan biologisiin ominaisuuksiin, kehollisiin eroihin naisten ja miesten välillä. Sosiaalisella sukupuolella eli genderillä viitataan taas käsityksiin naisten ja miesten olemuksesta. Näin Tuula Gordon ja Elina Lahelma määrittelevät käsitteet sex ja gender teoksessa Koulutussosiologian perusteet (1989, 141), mutta muitakin määritelmiä on olemassa. Naistutkimukseen on vakiintunut tämä erottelu, ja tätä erottelua käytetään erittäin paljon. Runsaasta

käytöstä huolimatta sex/gender-erottelu ei ole selkeä, ja sille on esitetty paljon kritiikkiä.

Gayle Rubin esitteli vuonna 1975 käsitteensä sex/gender - system. Hänen pyrkimyksenä oli ottaa käyttöön monitahoinen ja historiallistettu termi, joka kuvaisi ja analysoisi biologian sosiaalista järjestämistä ja sukupuolikäsitysten uusintamista. Jokaisella yhteiskunnalla on sukupuolijärjestelmänsä eli sex/gender- järjestelmä, jonka puitteissa biologinen seksuaalisuus muutetaan inhimillisen toiminnan tuotteiksi eli sosiaalisiksi suhteiksi. (Liljeström 1996, 113.)

Fenomenologisissa näkökulmissa korostetaan sukupuolta ikään kuin tyylinä. Esimerkiksi Maurice Merleau- Pontyn ja Simone de Beauvoirin teosten kaksoisvalaistuksessa sukupuoli paljastuu toiminnan ja olemisen tyyliksi. Merleau-Pontylla sukupuoli ei merkitse ruumiillista eikä mentaalista ominaisuutta, vaan ihmisen olemisen tapaa. Tyylin käsite on luonteeltaan dynaaminen; se ei ole ominaisuuksien tai tekojen pysyvä kokoelma vaan avoin ja epätäydellinen rakenne. Sukupuoli ei merkitse annettua eikä keinotekoista ominaisuutta tai oliota vaan tekemisen tapaa. Sukupuoli ei ole luonnonolio eikä yhteiskunnan tuote, vaan se on subjektin toiminnan perustava merkitysrakenne. (Heinämaa 1996, 111, 157- 158, 162; Heinämaa ym. 1997, 11.)

Beauvoirin mielestä sukupuoliero tulee ymmärretyksi ainoastaan eksistentiaalisessa kehyksessä, sillä ero koskee ensisijaisesti arvoja ja merkityksiä. Ruumis ei ole näin ollen olio vaan tilanne. Biologinen sukupuoli on muuttumaton tosiseikka, ja erilaiset sosiaaliset sukupuoliroolit ovat kulttuurisesti tuotettuja. (Heinämaa 1996, 144; Nordlund 1997, 205.)

Jotkut kuten Robert Stoller näkevät taas sukupuoli-identiteetin määräytyvän biologisten ja sosiaalis- kulttuuristen tekijöiden

yhteisvaikutuksena. Genderien erot aiheuttavat kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät; gender määräytyy yhteiskunnasta ja kulttuurista käsin. Sex- ja gender- piirteet eivät aina vastaa toisiaan, korrelaatio ei ole täydellistä. Naispuoliset eivät aina käyttäydy naisellisesti, eivätkä miehet käyttäydy aina miehisesti. Sex- piirteet eivät voi määrätä gender- ominaisuuksia. (Heinämaa 1996, 119- 120.)

Konstruktivismin valossa ruumis on näyttäytynyt luonnonobjektina, jonka pintaan kulttuuri ja yhteiskunta piirtävät merkkinsä. Usein käytetty lause ”naiseksi tullaan, ei synnytä”, kuvaa hyvin tätä ajatusta. Motiivina konstruktivismin sex/gender-erottelulle on ollut kyseenalaistaa tapa ajatella sukupuolieroja luonnollisina eroina, synnynnäisenä naisellisuutena ja miehisyytenä. Kritiikkiä on kuitenkin esitetty siitä, että sex/gender-jaottelussa on unohdettu ruumiin kokemuksellinen puoli. (Heinämaa ym. 1997, 8-9.)

Fenomenologiassa ruumis on ensisijaisesti elävä aistiva ruumis, vasta toiseksi se on biologinen organismi. Sukupuoli on toiminnallinen eletty todellisuus, joten biologisen organismin varaan rakentuva sex/gender- erottelu ei voi toimia sukupuoliteorian perimmäisenä lähtökohtana. Maurice Merleau-Ponty sekä Simone de Beauvoir edustavat fenomenologista näkökulmaa sukupuolesta.

Fenomenologisessa tai pikemminkin eksistentiaalis-fenomenologisessa traditiossa (Merleau-Ponty ja de Beauvoir) sukupuoli nähdään toiminnan ja olemisen tyyliksi ja ihmisen olemisen tapana. Sukupuolta ei nähdä biologisena eikä sosiaalisena yhteiskunnan tuotteena, se ei ole ruumiillinen olio eikä toisaalta henkisenkään ominaisuus.

Näitä sex ja gender jaotteluja on kritisoitu siitä, että on mahdotonta erottaa toisistaan ”oikea” materiaallinen ruumis ja siitä tuotetut

representaatiot ja kulttuuriset määrittelyt. Representaatiot ja diskurssit tuottavat ruumiit, ja siinä prosessissa sukupuoli jako istutetaan biologiaan. Yksi kriitikko on ollut Judith Butler painottaessaan sukupuolen muuttuvuutta eli sosiaalista sukupuolta. Butler puhuu materialisaation käsitteestä: hän pyrkii ylittämään jaottelun merkitys-aineellisuus, korostaen ajallisuutta ja performatiivisuutta. Sukupuoli suoritetaan toistamalla tuttuja eleitä, sukupuolen voi suorittaa, koska on olemassa kulttuurisesti vakiintunut ”eleistö”, joka on matkittavissa ja toistettavissa. Judith Butlerin mukaan sukupuolituotanto on prosessi, joka tuottaa jopa oman raaka-aineensa; sukupuolittuminen on toistoa, lainaamista ja jäljittelyä. Gender- piirteet eivät ole sosiaalisten pakkojen aiheuttamia vaan ne ovat tulosta yksilön tekemistä valinnoista. Butler pyrkii kulkemaan materialismin ja idealismin, essentialismin ja konstruktivismin välistä. (Heinämaa 1996, 128; Liljeström 1996, 119; Petäjäniemi 1997, 254, 266; Pulkkinen 2000, 52.)

Judith Butler on kritisoinut merkitys- aineellisuus jaottelua, ja korostanut samalla yksilön toimia oman genderinsä rakentamisessa. Hänen mielestään ei ole olemassa sex/gender- erottelua. Sukupuoli on itsessään muuttuva, koska se rakentuu esityksin, toistoin, jäljittelyin sekä lainaamisella. Konstruktivismin mukaan on olemassa muuttumaton biologinen sukupuoli ja muuttuva sosiaalinen sukupuoli, Butlerin mukaan sukupuoli on kokonaan sosiaalista. Sukupuoli ei palaudu miehen ja naisen väliseen ruumiilliseen eroon tai alkuperään, vaan ihmiset rakentavat ja muuttavat sitä performanssein; sukupuoli on tekemistä, ei olemista. Mieheys ja naiseus rakentuu jokapäiväisesti toistuvina suorituksina.

Teresa de Lauretis on samoilla linjoilla, hän määrittelee sukupuolen representaatio käsitteen kautta: sukupuolen representoiminen ja ilmaiseminen ovat sen konstruoimista, jatkuvaa rajojen piirtämistä, vakiinnuttamista ja kyseenalaistamista. Sukupuolisubjektien tuotanto tapahtuu erilaisissa diskursiivissa (tieto- valta) ja

kulttuurisissa (representaatiot) käytänteissä, joissa yksityinen subjektius rakentuu emotionaalisesti, ruumiillisesti ja kognitiivisesti – kokemuksen kautta. Elizabeth Groszin mukaan historialliset representaatiot ja kulttuuriset tekijät muodostavat konkreettisesti ruumiita ja auttavat niitä tuottamaan. Ruumiit syntyvät ja niitä eletään sosiaalisissa tilanteissa, ruumista eletään yhtä aikaa symbolisessa ja materiaalisessa maailmassa. (Koivunen 2000, 97; Lempiäinen & Liljeström 2000, 122.)

Itse nojaan pro gradu- tutkielmassani Judith Butlerin ja Teresa de Lauretiksen ajatuksiin. Seuraavassa kappaleessa esittelen tarkemmin Tarja Palmun ja Tarja Tolosen ajatuksia. Esittelen lyhyesti myös käsitteet sukupuolidynamiikka ja sukupuolijärjestelmä, koska koulu liittyy vahvasti myös näihin käsitteisiin.

2.1 SUKUPUOLEN RAKENTUMINEN

Tässä kappaleessa tarkastelen ensisijaisesti Tarja Tolosen ja Tarja Palmun tutkimuksia ja tutkimustuloksia. Tolosen (2001, 16, 163)mukaan nuorten sosiaaliset tilat muotoutuvat vahvasti sukupuolen kautta; sukupuolten arkiset järjestykset mahdollistavat tytöille ja pojille tietynlaisen tilan toimia. Sukupuolten sisäisiä ja välisiä käsityksiä omasta toimijuudesta, ruumiillisuudesta ja tyylistä muodostetaan kouluyhteisöissä erilaisissa performansseissa.

Sosiaalisena ja kommunikatiivisena yhteisönä koulu asettaa vaatimuksia sukupuolten välisille suhteille ja rajanylityksille. Oppilaat tulkitsevat virallisesta koulusta saamiaan vihjeitä, he tekevät huomioita siitä, mikä on arvostettua, julkituotua, sallittua, tavallista, vaiennuttua tai erilaista oman ympäristön ja koulun piireissä. Sukupuoli ei ole jotain vaan se tuotetaan arjen

käytännöissä; sukupuoli tehdään ja se merkityksellistyy koulun arjessa, paikallisesti. (Tolonen 2001, 251, 257, 262.)

Sukupuolijärjestykset muotoutuvat arkisesti ja sosiaalisesti, ja ne ovat lisäksi hyvin vahvoja järjestyksiä; ne asettavat yksilön tietylle paikalle ja niitä on vaikea vastustaa. Nämä sukupuolijärjestykset eivät kuitenkaan ole pysyviä. Sukupuoli on esittämistä, näkymistä ja kuulumista sekä tarinointia näiden tekemisten sosiaalisista seurauksista. Sukupuolen tekeminen ja tuottaminen kietoutuvat moniin kulttuurisiin erotteluihin, sosiaalisiin pääomiin ja paikalliseen kulttuuriin. Sosiaalisten käytäntöjen ja tekemisen kautta opitut valinnat ja arvostukset opettavat meille miten olla hyväksytty tyttö ja poika. (Tolonen 2001, 266 - 267.)

Sukupuolen tutkimuksessa tarinankerronnan ja performanssien tutkimus on tärkeä tutkimusväline, koska arvostellessaan tytön tai pojan toimintaa nuoret ottavat kantaa yleisiin sukupuoli-ihanteisiin ja asettuvat positioihin suhteessa niihin. Nämä sosiaaliset suhteet ja positiot eivät kuitenkaan ole muuttumattomia. Paikan saaminen tai ottaminen kouluyhteisön arkisessa sukupuolijärjestyksessä tapahtuu erilaisten tarinoiden avulla. Myös julkiset performanssit, joissa viitataan sosiaalisiin erotteluihin tai arvostuksiin ovat osa tällaista kontekstuaalista tarinankerrontaa. (Tolonen 2001, 36- 37.)

Erilaisten tarinoiden ja performanssien kautta sekä viittaamalla ja jatkumoihin nuoret muodostavat sukupuolityylejä.

Tarinankerronnan ja performanssien avulla luodaan sukupuolten merkityksiä koulun arjessa. Erilaisten toistojen, niissä muotoutuneiden odotusten ja niihin sisältyvien riskien ja muutosten kautta muotoutuvat myös sukupuolityylit, eli erilaiset tavat toistaa sukupuolta. Sukupuolityyli syntyy tavasta jolla toistot, performanssit tehdään ja jolla tarinankerronta tapahtuu. (Tolonen 2001, 36, 39- 40.)

Tarja Tolonen on siis tarkastellut tutkimuksessaan sukupuolen muotoutumista toiminnan kautta, hän on analysoinut tyttöjen ja poikien välisiä tyylieroja. Tolonen on korostanut kouluyhteisöä esitysten, performanssien yleisönä ja kommunikatiivisena yhteisönä. Erilaiset tarinat ja performanssit kertovat kulttuurisista mies- ja naisihanteista ja sukupuolten arkisista järjestyksistä. Koulussa sukupuolta tuotetaan, rakennetaan, luetaan ja tulkitaan merkeillä ja merkityksillä puheessa, teksteissä, vaatteilla ja ruumiillisuutena. Sukupuoli kulttuurisena konstruktiona ilmenee myös opetuksessa, oppimateriaalissa ja muissa materiaaleissa. (Palmu 2003, 46.)

Palmun (2003, 46) mukaan Tolonen ja Barrie Thorne (Gender Play 1993) näkevät koulussa toimivien eri-ikäisten ja eri sukupuolta olevien oppilaiden ja opettajien kohtaavan erilaisten kulttuuristen tekstien tuottamia käsityksiä sukupuolesta. Sukupuoleen liittyy ambivalensseja ja jännitteitä. Sukupuolta tarkastellaan usein itsestään selvänä binaarisen kategoriana tai ”ryhmäominaisuutena”. Vallitseva kulttuuri tuottaa tapoja, odotuksia, mielikuvia ja määrittelyjä, jotka muokkaavat käsitystämme sukupuolista. Oppilaat ja opettajat elävät keskellä näiden kulttuurin tuottamien erilaisten sukupuolimääreiden ja mielikuvien keskellä ja nämä mielikuvat siirtyvät myös kouluun.

Tarja Palmun (2003, 18, 148) mielestä voidaan ajatella niin, että kulttuurinen sukupuoli on kerrostumia biologisen sukupuolen päällä. Näitä kerrostumia tuotetaan ja rakennetaan ruumiillisuuden, performatiivisuuden, tyylien ja representaatioiden kautta. Palmu tarkastelee työssään näiden sukupuolten kulttuuristen kerrostumien rakentumista puheissa. Sukupuoli on myös siis tekstuaalinen ilmiö. Se mikä on normi, odotettua ja ”mitä täytyy” olla vaatii myös esittämistä ja performanssia. Hierarkisoiva ja dikotomioita tuottava toiminta on yksi keskeisimpiä sukupuolijärjestelmän tuottamisen ja ylläpitämisen mekanismeista.

Identiteetin(Hall 1999, 13, 16, 224 Palmun 2003, 19 mukaan) lailla myös sukupuoli rakentuu eron kautta. Identiteetit sukupuolen tavoin sijoittuvat ja paikantuvat kulttuuriin, kieleen ja historiaan. Puhuessamme ja kirjoittaessamme sukupuolesta puhumme aina tietyistä paikasta käsin, tietyinä aikana ja tietyn erityisen historian ja kulttuurin kehityksessä. Se, mitä sanomme ja tulkitsemme, tapahtuu aina jossakin kontekstissa, jostakin positioista. Rakentuminen ei aina ole tietoista ”rakentamista”, vaan se voi tapahtua ikään kuin huomaamatta. Rakentumisessa ei ole vain yhtä tekijää.

Palmu (2003, 57) on tutkinut kirjassaan kulttuurista tekstiä eli kirjoitettua ja puhuttua, tarkasteli erilaisia tekstejä, miten sukupuoli tuli niissä kirjoitetuksi ja puhutuksi. Hän tarkasteli tekstejä myös niiden käyttöympäristössä eli koulukontekstissa. Tekstit ovat kulttuurisia eli ne ovat osa meitä ympäröivää kulttuuria eli ne viittaavat kulttuurisesti tuotettuihin merkityksiin.

Merkit ja merkitykset ovat sidottuja paitsi ympäröivään kulttuuriin niin myös tiettyyn aikaan, paikkaan ja historiaan. Merkitykset ovat läsnä arkipäivässämme, kotona, koulussa, mediassa, puheessa, kirjoituksissa ja eleissä – eli kaikessa vuorovaikutteisessa maailmassa. Myös sukupuolta tuotetaan, rakennetaan, luetaan ja tulkitaan merkeillä ja merkityksillä. Sukupuoli saa aina jonkinlaisia merkityksiä, vivahteita, korostuksia, painotuksia, adjektiiveja ja määrityksiä silloin kun kuvataan sukupuolispesifejä toimintoja ja tekoja. Merkit ovat usein niin arkipäiväisiä että ne otetaan annettuina, eikä niitä jäädä problematisoimaan tai tulkitsemaan. Merkit kuitenkin suuntavat tapaamme ajatella ja niihin sisältyy arvolatauksia kuten kieleen yleensäkin. (Palmu 2003, 63- 64.)

Luokkahuonediskursseissa (Gordon & Lahelma 1996, 304) sukupuoli tulee tuotetuksi paitsi puhumisen niin myös kirjoittamisen että lukemisen kautta. Sukupuoli tuotetaan ja tulkitaan. Prosessia, jossa tullaan nimitetyksi pojaksi tai tytöksi

voidaan toisinaan paeta – useimmiten se on itsessään selvä dikotomia. Sukupuoli (Thorne 1993 ja Salo 1999, 262 Palmun 2003, 102 mukaan) voidaan hahmottaa liikkuvaksi – välillä heikommaksi ja välillä vahvemaksi – rajaksi, joka elää silmänräpäyksellisesti luoden erilaisia tiloja.

Koulussa ja oppitunneilla (Kenway & Willis 1998 Palmun 2003, 46 mukaan) opitaan sukupuoleen liittyviä erilaisia mielikuvia, odotuksia ja normeja. Sukupuolta saatetaan häivyttää tai piilottaa koulussa. Toisaalta sukupuoli koulun sisällä on selkeä ja binaarinen: oppilaita saatetaan jakaa tyttö- ja poikaryhmiin. Oletukset ja odotukset siitä, mitä tytöt ja pojat osaavat tai haluavat saattavat olla stereotyyppisiä. Toiminta koulussa on usein säädeltyä ja kontrolloitua, ja tällöin sukupuoli vaikuttaa systemaattisesti koulun käytäntöihin.

3. OMA VIITEKEHYS

Pro gradu- tutkielmani viitekehys nojaa Judith Butlerin, Teresa de Lauretiksen, Tarja Tolosen ja Tarja Palmun näkökulmiin. Kuten olen aiemmin maininnut, niin Tarja Tolosen ja Tarja Palmun teokset ja näkökulmat ovat vaikuttaneet erityisesti viitekehysesni kehittämiseen ja pro gradu-tutkielmani syntymiseen. Butlerin tavoin pyrin ylittämään jaottelun merkitys-aineellisuus, korostaen ajallisuutta ja performatiivisuutta. Pro gradu- tutkielmani taustalla on ajatus siitä, että sukupuoli suoritetaan toistamalla tuttuja eleitä, sukupuolen voi suorittaa, koska on olemassa kulttuurisesti vakiintunut ”eleistö”, joka on matkittavissa ja toistettavissa. Näen sukupuolituotannon prosessina, joka tuottaa jopa oman raaka-aineensa; sukupuolittuminen on toistoa, lainaamista ja jäljittelyä.

Kuten Butlerkin, niin minä myös hylkään sex/gender - jaottelun. Sukupuoli on itsessään muuttuva, koska se rakentuu esityksin,

toistoin, jäljittelyin sekä lainaamisella. Lähtökohtani on, että sukupuoli on kokonaan sosiaalista, ihmiset tuottavat ja muuttavat sitä performanssein; sukupuoli on tekemistä, ei olemista. Mieheys ja naiseus rakentuu jokapäiväisesti toistuvina suorituksina.

Teresa de Lauretis on vaikuttanut siis myös graduni teoreettiseen pohjaan sukupuolen representaatio käsitteen kautta: sukupuolen representoiminen ja ilmaiseminen on sen konstruoimista, jatkuvaa rajojen piirtämistä, vakiinnuttamista ja kyseenalaistamista.

Pro gradu-tutkielmani taustalla on ajatus siitä, että tyttöjen ja poikien sisäisiä ja välisiä käsityksiä omasta toimijuudesta, ruumiillisuudesta ja tyylistä muodostetaan kouluuyhteisöissä erilaisissa performansseissa. Oppilaat tulkitsevat virallisesta koulusta saamiaan vihjeitä, siitä minkälainen on ”oikeanlainen” tyttö ja poika. Sukupuoli ei ole jotain vaan sitä tuotetaan koulun käytännöissä; sukupuolta siis tehdään.

Tämä sukupuolen tuottaminen tapahtuu kahdella tasolla; oppilaiden keskinäisissä toimissa sekä niin, että oppilaat omaksuvat koulun eli yhteiskunnan viralliseen sukupuolijärjestelmään liittyvän instituution käsityksiä naiseudesta ja mieheydestä.

Sukupuolijärjestykset muotoutuvat siis arkisesti ja sosiaalisesti, ja ne ovat hyvin vahvoja järjestyksiä; ne asettavat yksilön tietylle paikalle ja niitä on vaikea vastustaa. Nämä sukupuolijärjestykset eivät kuitenkaan ole pysyviä.

Näen sukupuolen ennen kaikkea sosiaalisena ja kulttuurisena, jota tuotetaan performansseilla, tyyleillä, diskursseilla ja representaatioilla. Niinpä sukupuolta tuotetaan, luetaan ja tulkitaan merkeillä ja merkityksillä; sukupuoli saa aina merkityksiä, määrityksiä ja adjektiivejä kun kuvataan sukupuolispesifejä toimintoja ja tekoja. Nämä merkit ovat usein niin arkipäiväisiä, että ne otetaan annettuina. Niitä ei problematisoida tai mietitä sen

enempää, näihin merkkeihin liittyy lisäksi suuria arvolatauksia. Pro gradu- tutkielmassani haluankin tuoda esiin näitä merkkejä, jotka ovat koulun piirissä niin arkipäiväisiä.

Lisäksi pro gradu- tutkielmani viitekehykseen liittyy vahvasti kaksi käsitettä; sukupuolijärjestelmä ja sukupuolidynamiikka.

Sukupuolijärjestelmä- käsitteellä tarkoitetaan yleensä sitä, että vallan yhteiskunnallinen jako kytkeytyy myös sosiaaliseen sukupuoleen. Naiset ovat pääasiassa yhteiskunnan valtarakenteiden reunoilla tai ulkopuolella, kun taas valtarakenteiden keskustassa ovat miehet. Koulu on osana yhteiskuntaa osa myös tätä sukupuolijärjestelmää, koulu ylläpitää ja uudelleen tuottaa tätä järjestelmää; oppilaat omaksuvat koulun kautta sukupuolijärjestelmän.

Liljeströmin (1996, 130 -131) mukaan sukupuolijärjestelmät ovat jatkuvasti muuttuvia sosiaalis- symbolisia konstruktioita, ja näin ne ovat historiallisia. Sukupuolijärjestelmää voi luonnehtia heterosuhteutuneeksi todellisuudeksi. Se muodostuu laajasta joukosta yhteiskunnallisia, poliittisia, taloudellisia ja tunnesidonnaisia suhteita, joita kaikkia säädellään sukupuolisuhteina.

Sipilän (1998, 51) mielestä sukupuolijärjestelmän päämääriä toteuttavaa ideologiaa voidaan kutsua seksismiksi. Yksi ideologian ilmenemismuoto on sukupuolittava kielenkäyttö, jonka avulla ihmiset tekevät sukupuolista järjestelmää vahvistavia valintoja. Sosiaalisessa todellisuudessa seksismi merkitsee siis sukupuolieron ylläpitoa kielessä, tavoissa sekä monissa muissa käytännöissä ja rakenteissa. Seksismi ei ole pelkästään miesten harjoittamaa naisten syrjintää, käytännössä seksismi tuottaa naiset ja miehet. Sukupuolieron tuottaminen voidaan nähdä heteroseksuaalisuuden tuottajana: kun erisukupuoliset ihmiset kasvatetaan eri tavoin tai jopa toisistaan erillään, niin heistä tulee erilaisia.

Seksismi muistuttaa rasismia sikäli, että yksilöt luokitellaan joidenkin synnynnäisten ominaisuuksien perusteella luokkiin, jotka alkavat usein toteuttaa niihin yhdistettyjä uskomuksia.

Sukupuolieroa tuottavien sosiaalisten ja kielellisten prosessien historia on yhtä pitkä kuin ihmisen historia, minkä vuoksi sukupuolinen ajattelu on osa käsitystämme ihmisestä, yhteiskunnasta ja koko todellisuudesta. Tämän vuoksi yksilöt omaksuvat järjestelmän tiedostamattaan eivätkä osaa välttämättä kiinnittää huomiota sen ilmenemismuotoihin. (Sipilä 1998, 52- 53.)

Sukupuolijärjestelmä on sukupuolittamisen ja sukupuolisuuteen sosiaalistamisen järjestelmä. Ihmiset sosiaalistuvat hyväksymään kaksisukupuolisuuden totuuden ja oman kuulumisensa jompaankumpaan sukupuoliluokkaan. Seksistisessä yhteisössä useimmat ihmiset pitävät itsestään selvänä, että on olemassa miehiä ja naisia, että jokainen ihminen on joko mies tai nainen, ja että miehillä ja naisilla on erilaiset tehtävät ja tavat. Yksilön tehtävä on osoittaa tätä jaottelua ulkoisin merkein. (Sipilä 1998, 53, 58.)

Yvonne Hirdman käyttää sukupuolisopimus-käsitettä, joka tarkoittaa konkreettisia käsityksiä siitä, miten miehet ja naiset toimivat toistensa kanssa eri konteksteissa. Sopimuksia on kolmella tasolla. Ensimmäisellä, abstraktisella tasolla kyse on filosofisista eli eri yhteiskuntien arkkityyppisistä miestä ja naista koskevista myyttisistä, uskonnollisista ja tieteellisistä käsityksistä. Toisella, konkreettisemmalla tasolla sopimukset liittyvät työhön, politiikkaan ja kulttuuriin. Kolmantena tasona on yksilötaso, jolla heteroparin ”sopimus” toimii. Sopimus on sukupuolijärjestelmä-käsitteen operationalisointia. (Liljeström 1996, 125- 127.)

Jo koulussa oppilaat osallistuvat sukupuolisopimusten tekoon, se on osa tutkimaani sukupuolen rakentumista koulussa. Sukupuolen tuottamiseen liittyy siis myös erilaisten sopimusten teko tyttöjen ja poikien välillä.

Sukupuolijärjestelmää ylläpitävät erilaiset mekanismit: sukupuolisidonnainen sosiaalistuminen, eli sukupuolieriytyneen käyttäytymisen, elämän pyrkimysten ja tavoitteiden säätely; poliittisesti, oikeudellisesti ja taloudellisesti sanktioiva sääntötuotanto eli lait, jotka säätelevät avioliittoa, avioeroa ja omaisuutta; sukupuolten välinen syrjintä ja segregatio työelämässä ja koulutuksessa; väestöpoliittiset toimenpiteet eli naisten seksuaalisuuden ja hedelmällisyyden kontrolli sekä sukupuoleen perustuvan väkivallan sosiaalinen oikeuttaminen. (Liljeström 1996, 132.)

Sandra Hardingin mielestä sukupuolidynamiikassa on kolme aspektia: sukupuolisymboliikka, sukupuolistraktuuri ja yksilöllinen sukupuoli. Sukupuolisymboliikka sisältää sukupuolisidonnaiset ja sukupuolieroa tuottavat normit, arvot ja ajatusrakennelmat ”naisellisuudesta” ja ”miehisyydestä”. Sukupuolistraktuuri tarkoittaa ”materialisoitunutta” sukupuolisidonnaisuutta työssä, taloudessa, politiikassa ja sellaisissa sosiaalisissa instituutioissa kuten koulutus ja perhe. Yksilöllinen sukupuoli tarkoittaa sukupuoli-identiteetin ja subjektiviteetin muotoutumista. (Liljeström 1996, 121.)

Oppilaat, toimiessaan yhteiskunnallisen instituution eli koulun piirissä, osallistuvat osaltaan tähän sukupuolidynamiikkaan. Koulussa he omaksuvat osaltaan sukupuolisymboliikka, ja koulussa on myös oma sukupuolistraktuurinsa. Koulun sukupuolisymboliikka ja sukupuolistraktuuri vaikuttavat omalta osaltaan merkittävästi oppilaiden sukupuolen rakentumisprosessiin.

3.1 POJAT KOULUSSA

Poikien ruumiillisuutta merkityksellistetään eri tavoin kuin tyttöjen. Tyttöjen ruumiillisuus saa merkityksiä pukeutumisen, ruumiinmuotojen ja peittämisen ja paljastamisen kautta; pojille on tärkeämpää esittää oma ruumiillisuus mahdollisimman toimintakykyisenä. Nuorten puheessa ihannemieheyden ruumiillisuutta ei tuoda esiin yhtä tarkasti kuin ihannenaisuutta. Kouluuyhteisön arkipäiväisyys ja rutiininomaisuus lyö leimansa oppilaiden tapoihin esittää sukupuolta ja tuoda esiin ruumiillisuuttaan. Muutokset ruumiillisuudessa ja pukeutumisessa huomataan heti ja pienistäkin eroista päätellään paljon. (Tolonen 2001, 187- 188.)

Pojat pitävät outona kaikenlaista feminiiniseksi katsottua pukeutumista ja koristautumista. Ruumiinhallinta eli urheilu on arvostettua ja antaa sosiaalista tilaa. Tappelukyky ja sosiaaliset kyvyt ovat merkittäviä poikien sukupuolisen järjestyksen muotoutumisessa. Puolustaminen ja tappeleminen ovat tärkeä osa poikien sosiaalista miehisyyttä. Tappelu sekä sosiaalinen ja fyysinen voima kärjittää sosiaalisen asetelman nimenomaan kovisnörtti-akselilla. (Tolonen 2001, 190, 199- 200.)

Poikien sosiaalisen tyylin ja ihannemiehisyyden muotoutuminen kietoutuu sosiaalisten taitojen lisäksi pukeutumistyyliin sekä ruumiin kuntoisuuteen ja kykyyn toimia. Ruumiin rajoja pidetään yllä sosiaalisesti ja fyysisesti puolustamalla maskuliinisuutta. (Tolonen 2001, 201- 202.)

Lehtonen (1999, 121- 122) korostaa sitä, että koulussakin vallitsee heteronormatiivinen ajattelutapa, joka olettaa kaikki oppilaat ja opettajat automaattisesti heteroseksuaaliksi ja pitää heteroseksuaalisuutta itsestään selvänä. Tämä heteronormatiivisuus

sisältyy myös sukupuolen tuottamisprosessiin. Tietynlainen heteromaskuliinisuus koetaan miehille usein ainoaksi oikeaksi tavaksi elää. Tämä heteronormatiivisuus ja sen rakentamistavat näyttävät luovan etenkin pojille hankalia tilanteita.

Mairtin Mac An Ghail (1994) on tutkinut homofobiaa ja maskuliinisuuden rakentumista koulussa. Hänen mukaansa miespuoliset oppilaat ja opiskelijat oppivat olemaan miehiä kolmen keskeisen strategian avulla. Näitä ovat pakollinen heteroseksuaalisuus, misogynia eli naisvihamielisyys ja homofobia. Näiden usein tiedostamattomien strategioiden avulla nuori mies rakentaa haavoittuvasta heteromaskuliinisuudesta vähittäin pysyvämpää ja yhtenäisempää kategoriaa, jonka omaksuu osaksi identiteettiään. (Lehtonen 1999, 123.)

Anoop Nayak ja Mary Jane Kehily (1997) korostavat maskuliinisuuden rakentamisen ja ylläpidon vaikeutta. Se edellyttää jatkuvaa tai toistuvaa homofobista performanssia, jolla suojellaan kuvaa omasta sisäisestä ykseydestä, samalla kun rakennetaan rajaa itsen ja toisten välillä. Näitä toisia ovat toiset ja homot. Lehtonen tulkitsee butlerilaisittain homofobiset kommenttien esittämiset sukupuoliperformansseina, jossa siihen osallistuvat nuoret miehet performoivat kahdella tasolla: ulkoisesti osana ryhmää, jossa kommentteja esitetään, sekä sisäisesti – suhteessa itseensä. Tyttöillä heteroseksuaalisen naiseuden rakentuminen tapahtuu muilla strategioilla. Huorittelu toimii osittain homottelun rinnakkaisilmionä (Saarikoski, Honkatukia). Naiseuden rakentumisessa keskeistä on sekä suhde toisiin tyttöihin että etenkin poikiin, kun taas pojilla mieheyttä rakennetaan ainakin vielä peruskoulussa enemmän suhteessa toisiin poikiin. Pojat tuntuvat kontrolloivan sekä tyttöjen mainetta että poikien maskuliinisuutta. (Lehtonen 1999, 123- 124.)

3.2 TYTÖT KOULUSSA

Tytöillä naiseuden esittämiseen liittyy liioittelun ja luonnollisuuden välinen ristiriita; on oltava tarpeeksi naisellinen, mutta ei saa liioitella naisellisuuttaan. Tyttöjen on näytettävä ja ilmaistava itseään hillitysti. Omaa naistyyliä rakennetaan suhteessa miehisyyteen ja naiseuteen sekä aikuisuuteen ja äitien sukupolveen. Liiallinen naiseuden rajojen ylitys tulkitaan tyyllillisesti törkeäksi, likaiseksikin. Tytön on oltava laiha, hyvässä kunnossa, pieni ja sievä, luonnollinen ja huoliteltu. Hänen oltava persoonallinen ja sosiaalinen, muttei liian puhelias ja kovaääninen. (Tolonen 2001, 165- 167, 183.)

Suomalaiset tytöt on tehty perinteisesti mielihyvän, seksuaalisuuden ja aggression säätelystä, vastuurationalisuudesta, luovasta yhteisöllisyydestä ja yksilöllisyydestä. Tytöt yhdistävät kulttuurissaan modernia yksilöllisyyttä luovaan yhteisöllisyyteen; he suuntautuvat elämässään pikemminkin sekä/että – kuin joko/tai - asetelmiin. Tyttöjen elämäntyyliä leimaa modernin elämän eri vaihtoehtojen yhteensovittaminen: omien pyrkimysten integrointi muiden intresseihin; itsensä toteuttaminen ja sosiaalinen vastuu. Tytöt harjaantuvat kulttuurissaan välttämään äärimmäisyyksiä ja totaalaisia vaihtoehtoja ja etsimään kokonaisuuden kannalta tyydyttäviä ratkaisuja. (Näre & Lähteenmaa 1992, 329.)

Tytöille ominaista elämäntyyliä Näre ja Lähteenmaa ovat kutsuneet altruistiseksi individualismiksi, vastuurationaliteetin läpäisemää yksilöllisyyttä, jossa pyritään oman elämän hallintaan vahingoittamatta ympäristöä. Sabine Cwejmanin ja Gunilla Furstin mukaan tyttöjen elämää hallitsee neljä perusvastakohtaa: ristiriita tasa- arvoa korostavan ideologisen sukupuolineutraaliuden ja käytännössä tapahtuvan sukupuolierottelun välillä; ammattiuran ja äitiyden välinen jännite; vaatimus sopeutua miehisiin toimintamalleihin ja olla samanaikaisesti naisellinen sekä vaatimus

kehittää persoonallista autonomiaa ja samalla suuntautumista läheisiin ihmissuhteisiin. Näiden ristiriitaisten paineiden ja odotusten puristuksessa tytöt kehittävät ”kaksoisidentiteettiä” . (Näre & Lähteenmaa 1992, 330- 332.)

Sari Näre (2005, 197- 199) on tosin esimerkiksi viimeisessään kirjassaan ”Styylaten ja pettäen” tuonut esille sen, että tytöt ovat lähestymässä ”poikamaista” hedonistista individualismia. Näre huomasi tekemistään teemahaastatteluista, että tyttöjen ja poikien mentaaliset erot ovat kaventuneet; tytöt alkavat muistuttaa poikia romantiikasta ja osittain hoivarationaliteetista luopumisen kustannuksella. Tyttöjen kohdalla hedonismi on kuitenkin hyvin riskialtista ja voi jossain tapauksissa kääntyä loppujen lopuksi altruismiksi, mikä kärjistyy sukupuolten välisissä kohtaamisissa.

3.3 TYTÖT JA POJAT KOULUSSA

On syntynyt käsitys, että tytöillä menee hyvin ja pojilla huonosti koulussa. Tytöt viihtyvät koulussa paremmin; he ovat huomaavaisempi ja yhteistyöhaluisempia. Opettajien mielestä kiltit tytöt ovat kuitenkin vähemmän kiinnostavia kuin äänekkäät pojat. Joillakin oppitunneilla tytöt joutuvat usein kuuntelijan asemaan; pojat ovat äänekkäitä ja aktiivisia, jolloin takana ja sivuilla istuvat tytöt saavat olla ”rauhassa”. Opettajan ajasta suurin osa menee poikien kysymyksiin vastaamiseen ja tehtävien ohjauksessa. Sekä oppilaat että opettajat muodostavat käsityksiä siitä, miten hiljainen tai äänekäs, passiivinen tai aktiivinen joku oppilas on. Kouluissa tytöt ja pojat saatetaan sijoittaa omiin kategorioihin stereotyyppien ”hiljainen tyttö”, ”äänekäs poika”, ”puheliias tyttö” ja ”hiljainen poika” avulla. Näiden oletusten vastainen käyttäytyminen saattaa hämmästyttää ja niiden rikkominen voi olla vaikeaa. (Tolonen 1999,152- 155; 2001, 93- 99 Palmun 2003, 99 mukaan.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa ja koulussa elää vahva tasa-arvoideologia (Gordon & Lahelma 2001, 53 Palmun 2003, 145 mukaan). Tasa-arvo (Gordon & Lahelma 1992, 314- 322) näkyy myös koulun virallisena ja julkisena vaatimuksena ja tasa-arvo käsitteenä on tuttu myös oppilaille. Sukupuoli on häivytetty opetussuunnitelma- asiakirjoista, mutta se ei häivytä sitä kouluista. Opetukseen ja oppimiseen sisältyy piilotettuja viestejä sukupuolesta. Yhteiskunnassa vallitseva sukupuolten välinen dualistinen ja hierarkkinen vastakkainasettelu vaikuttaa koulussa, ja sitä luodaan myös siellä. Kulttuurissamme on voimakas näkemys, että pojat ovat lahjakkaampia kuin tytöt vaikka he menestyvät koulussa huonommin. Poikien etevämyys voidaan osoittaa arvottamalla poikien kiinnostuksen kohteita ja heidän useammin valitsemiaan aineita tyttöjen valitsemia aineita korkeammalle.

Arviointi ja opettajien erilainen suhtautuminen tyttöjen ja poikien koulutyöskentelyyn on yksi teema, joka esiintyy Palmun keräämissä kirjoituksissa. Kouluissa maskuliinisuus (Cohen 1998, 20- 22 Palmun 2003, 180 mukaan) on usein rakentunut niin, että poikien on vaikea poiketa normista. Usein kategorisoidaan ja asetetaan vastakkain huonosti menestyvät pojat ja hyvin menestyvät tytöt. Poikien menestystä on usein selitetty sisäisillä tekijöillä ja taas huonoa menestystä on selitetty ulkoisilla tekijöillä. Toisaalta tyttöjen menestystä on selitetty ulkoisilla tekijöillä (koulu suosii tyttöjä) ja epäonnistumista älykkyyden laadulla. Poikien huonoa menestystä on selitetty myös opettajien naisvaltaisuudella, oppiaineiden ”tyttömäisyydellä” tai oppikirjojen sisällöllä.

Koulu on siis näennäisesti tasa-arvoinen, mutta koulussa on paljon prosesseja, jotka eivät tue tasa-arvon saavuttamista. Tytöt ja pojat sosiaalistetaan sukupuolirooleihin, jotka kiinnittyvät sekä perinteisiin käsityksiin miesten ja naisten tehtävistä että stereotyyppisiin oletuksiin sukupuolten mukaisesti jakautuvista yksilöiden persoonallisuuden piirteistä. Koulussa tapahtuvaa

tyttöjen ja poikien erottelua on analysoitu (mm. Gordon & Lahelma 1992) kaksinkertaisen piilo-opetussuunnitelman avulla, kasvatusta ja koulutus toimivat sukupuolten välistä työnjakoa, sukupuolisymboliikkaa ja sukupuolistereotyyppien mukaisia eriytyneitä odotuksia uusintaen. Tytöiltä odotetaan tunnollisuutta ja tunteiden ja ruumiin hallintaa. Poikia taas kannustetaan aktiivisuuteen, tilan haltuunottoon, yksilöllisiin suorituksiin ja kilpailuun. (Antikainen, Rinne ja Koski 2000, 235- 237.)

Monet tutkijat kuten Judith Rich Harris (1998, 293- 294, 296) ovat tuoneet esille tyttöjen ja poikien erilaiset ryhmäkulttuurit tai itse asiassa heillä on erilaiset sosiaaliset kategoriat. Eri sosiaaliin kategorioihin kuuluvia ihmisiä koskevat erilaiset käyttäytymisnormit ovat osa kulttuuria. Pojilla ja tytöillä on eri näkemys siitä, millainen käyttäytyminen on parempaa, mutta siitä he ovat pitkälti samaa mieltä, millainen käyttäytyminen on sopivaa pojilla ja millainen tytöille. Sosiaalisten kategorioiden korostuneisuus vaihtelee kontekstin mukaan; miellämme itsemme tietyn sosiaalisen kategorian kautta sen mukaan, missä olemme ja kenen seurassa. Esimerkiksi mikäli ikäkatteoria korostuu, sukupuolikategorian merkitys on automaattisesti vähäisempi. Kun sukupuolikatteoria on korostunut, tytöt ja pojat käyttäytyvät stereotyyppisemmin ja ryhmien välinen kontrastivaikutus vahvistaa käyttäytymiseroja.

Poikien ryhmät ovat hierarkkisia, pojat kilpailevat ja välttävät näyttämästä heikkouttaan. Tyttöjen väliset suhteet ovat läheisiä ja valikoivia, vaikka eivät välttämättä kestäviä. Tytöt uskovat yhteistyöhön ja vuorotteluun. Tytöt pyrkivät miellyttämään ja pojat pyrkivät olemaan kovia. Harrisin mukaan tytöt välttävät poikia enemmän vihamielisten tunteiden osoittamista suoraan ja kostavat vihamiehilleen yrittämällä kääntää muut näitä vastaan. Johtajuudella tyttöjen ryhmässä on riskinsä: siinä voi saada leuhkan ja päällepäsmärin maineen. Palmun mukaan eri luokilla ja

erilaisissa tiloissa muodostuu erilaisia sosiaalisia verkostoja ja ryhmittymiä. Sukupuolen mukainen jako on usein helppo havaita, mutta eri ryhmittymien sisällä on useita pienempiä ryhmiä tai ystävyysryhmittymiä. (Harris 1998, 293- 294; Palmu 2003, 121.)

Tytöt ja pojat ovat lähes koko kouluajan omissa ryhmissään, mutta nuoruusiässä asiat muuttuvat; he muodostavat sekaryhmiä. Nämä ryhmät kuitenkin toimivat poikien ehdoilla, pojat hoitavat puhumisen ja herjan heiton ja tytöille jää kuunteleminen ja nauraminen. Pojat eivät saa helposti negatiivista seksuaalista mainetta, mutta tytöille seurustelu on sosiaalinen riski. Mainetarinoiden uhka (esim. huorittelu) pitää yllä sukupuolten arkista sosiaalista järjestystä. (Harris 1998, 299; Tolonen 2001, 252.)

Oppilaiden mielestä naiseksi ja mieheksi synnyttään. Tämä synnynnäisen eron nähdään johtavan naisten ja miesten omiin tehtäviin. Kirjoituksissa naisten ja miesten erilaisen ruumiillisuuden nähtiin sekä määrittävän että samalla selittävän sukupuolten eroa. Synnynnäinen ero nähdään myös kytkeytyvän erilaiseen ajatusmaailmaan. Kasvatuksella nähtiin myös olevan vaikutusta. Sukupuolta ei nähty pelkästään ”annettuna” ja muuttumattomana vaan sukupuoli on myös liikkeessä. Historia, yhteiskunta ja kulttuuri jäsentävät sukupuolen representaatiota, joihin peilaamme omia kokemuksiamme. Kirjoituksissa korostuivat stereotyyppiset käsitykset, mutta sukupuoli nähtiin myös joustavana. Sukupuolta ei nähty vain annettuna vaan myös jonakin johon voi vaikuttaa. (Palmu 2003, 147- 148, 152.)

4. TEHTÄVÄT JA METODIT

Kuten Tarja Tolonen ja Tarja Palmu tuovat hyvin esiin tutkimuksissaan, niin sukupuolen tutkimuksessa tarinankerronnan ja performanssien tutkimus on tärkeä tutkimusväline, koska arvostellessaan tytön tai pojan toimintaa nuoret ottavat kantaa yleisiin sukupuoli-ihanteisiin ja asettuvat positioihin suhteessa niihin.

Etsin keräämistäni oppilaiden aineista tarinoita ja performansseja, jotka kertovat kulttuurisista mies- ja naisihanteista ja sukupuolten arkisista järjestyksistä. Etsin niitä merkityksiä ja merkkejä, joilla oppilaat tuottavat, lukevat ja tulkitsevat sukupuolta. Näitä merkkejä ja merkityksiä on kaikessa koulun arjessa; puheessa, vaatteissa ja erilaisissa arjen toiminnoissa, vaikka ihan vaan liikuntatuntien opetusohjelmassa.

Tutkin siis ensisijaisesti kirjoitettua kulttuurista tekstiä, mutta olen toki tehnyt muistiinpanoja myös luokassa käydyistä keskusteluista samalla kun keräsin oppilaiden aineita. Nämä tekstihän ovat osa meitä ympäröivää kulttuuria, eivät vain osa koulukontekstia. Nämä oppilaiden tekstit viittaavat kulttuurisesti tuotettuihin merkityksiin, ne eivät viittaa vaan koulun arkeen, vaan niillä on myös laajemmat yhteydet. Samalla kun he kertovat koulun arjesta sukupuolen kannalta, he kertovat myös yhteiskunnan sukupuolijärjestelmän luonteesta.

Aineiston avulla tarkoitukseni oli tarkastella niitä performansseja, käytänteitä ja puhetapoja, joilla oppilaat tuottavat keskenään sukupuolta. Tähän liittyy myös keskeisesti se, että minkälaisena oppilaat näkevät opettajat suhteessa eri sukupuoliin. Vaikka olenkin ollut ensisijaisesti kiinnostunut oppilaiden omasta toiminnasta, niin en voi täysin sivuuttaa opettajien roolia, koska

oppilaat itse kiinnittivät siihen paljon huomiota, ainakin sen kautta, että kumpaa sukupuolta opettajien nähtiin suosivan.

Tutkimustehtäväni oli siis etsiä niitä erilaisia tapoja, joilla oppilaat tuottavat sukupuolta, omaa ja vastakkaista. Nämä tuottamistavat liittyvät läheisesti ympäröivään yhteiskuntaan ja sen sukupuolijärjestelmään. Etsin aineista kahdenlaisia sukupuolen tuottamistapoja; niitä, jotka ovat ikään kuin oppilaiden omia ja niitä, jotka on omaksuttu ympäröivästä yhteiskunnasta.

Olen käyttänyt aineiston keruussa hieman mukauteltua eläytymismenetelmää. Tutkimuskohteena oli kolme yhdeksättä luokkaa. Luokat olivat kaikki samalta Jyväskylän keskustan yläasteelta. Aineiston keruu tapahtui äidinkielen tunneilla, ja oppilailta oli näin ollen tunti aikaa kirjoittaa näkemyksiään. Annoin oppilaille kaksi Helsingin Sanomissa ollutta yleisönosastokirjoitusta (ks. liite), jotka käsittelivät tyttöjen ja poikien asemaa koulussa. Lisäksi annoin heille lisäkysymyksiä kalvolla. Näiden lisäkysymysten ja yleisönosastonkirjoitusten oli siis tarkoitus olla ajatusten herättäjinä – auttaa oppilaita problematisoimaan teemaa. He saivat vapaasti kirjoittaa siitä, minkälaista on olla tyttö tai poika koulussa, ja miten he näkevät vastakkaisen sukupuolen.

Oppilaita oli näissä luokissa yhteensä 49, tyttöjä oli 23 ja poikia 24. Yksi vastanneista oli jättänyt mainitsematta sukupuolensa. Vastanneita oli yhteensä 48, eli vastausprosentti oli hyvä. Oppilaita olisi ollut enemmänkin, mutta jokaiselta tunnilta oli jonkin verran oppilaita poissa. Oppilaat laittoivat paperiin ainoastaan sukupuolensa, eivät muita henkilötietoja.

5. ANALYYSI

Olen analysoinut aineistoa tekemällä erilaisia ”ristiintaulukointeja”, etsimällä teemoja ja ydinlauseita, laskemalla lauseita ja teemoja ja kaiken kaikkiaan tutkimalla tarinoita, lauseita, sanoja ja teemoja. Ihan ensimmäiseksi laskin, että kuinka monta kertaa esiintyy tietty mielipide. Seuraavaksi tutkin poikien ja tyttöjen mielipiteet omasta sukupuolesta ja vastakkaisesta sukupuolesta. Etsin myös viisi yleisintä tyttöjen ja poikien kirjoituksissa esiintyvää teemaa ja vertasin näitä keskenään. Lopuksi etsin kaikki esiintyvät teemat ja kokosin nämä kolmeksi tarinatyyppiksi. Ennen kuin käsittelen esiintulleita teemoja ja tarinoita, niin käyn tarkemmin läpi taustatekijöitä ja aineiston luonnetta.

5.1 TAUSTATEKIJÄT

Kannattaa ottaa huomioon se, että luokat voivat olla hyvinkin erilaisia; esimerkiksi jossakin luokassa tytöt ja pojat ovat enemmän ystäviä ja toisessa luokassa he voivat olla hyvin erillään toisistaan. Esimerkiksi aineistossa yhden luokan mukaan koulu suosii tyttöjä, ja taas toisen luokan mukaan koulu suosii poikia. Luokat voivat olla siis hyvin erilaisia tämän asian suhteen; oppilaiden mielipiteisiin ja käsityksiin vaikuttaa siis sekä koulun että oman luokan ilmapiiri. Lisäksi tietenkin media ja perhe vaikuttavat oppilaiden mielipiteisiin. Jokaisessa luokassa on omanlaisensa suhteet tyttöjen ja poikien välillä, ja siihen vaikuttaa monikin asia.

Jokaisen luokan kirjoituksiin vaikutti myös se, että miten ohjeistettiin heitä ja puhuin heille. Kaikille kolmelle luokalla puhuin kuitenkin jonkin verran eri lailla, mikä vaikutti kirjoituksiin. Esimerkiksi ensimmäiselle luokalle saatoin puhua hyvinkin eri lailla kuin

kolmannelle. Kolmen luokan kirjoitukset eroavat jonkin verran riippuen luokan rakenteesta ja antamastani ohjauksesta.

Kirjoituksiin vaikutti myös se, että miten oppilaat ottivat huomioon ne kaksi Helsingin Sanomien yleisönosaston kirjoitusta, jotka jaoin kaikille avuksi kirjoittamiseen (ks. liite). Osa saattoi käyttää apunaan näitä kirjoituksia enemmän ja jotkut taas vähemmän. Molemmat kirjoitukset käsitelivät koulun tasa-arvoisuutta, joten tämäkin saattoi vaikuttaa siihen, että oppilaat kirjoittivat paljon siitä, että kohteleeke koulu tasa-arvoisesti tyttöjä ja poikia.

Yksi luokka esimerkiksi kirjoitti paljon siitä, että miten suhtaudutaan poikaan, joka valitsee tekstiilityön ja tyttöön, joka valitsee teknisen työn. Tähän vaikutti se, että se oli yksi antamani esimerkki. Jokaiselle luokalle annoin erilaisia esimerkkejä ja apukysymyksiä, ja jokainen luokka tarttui sitten aina jostain syystä tiettyyn asiaan. Yksi luokka saattoi käsitellä esimerkiksi suositun oppilaan piirteitä kahta muuta luokkaa enemmän.

Jokaiselle luokalla on siis omansa rakenteensa ja ilmapiirinsä, mikä näin ollen vaikuttaa myös oppilaiden käsityksiin sukupuolesta. Koulu vaikuttaa siis kokonaisuudessaan sukupuolen rakentumiseen, mutta lisäksi oppilaan omalla luokalla on vaikutusta tässä prosessissa. Jossain luokassa tytöt ja pojat saattavat olla hyvinkin tasa-arvoisissa väleissä ja taas jossain muussa luokassa tyttöjen ja poikien välillä voi olla jopa huonoksi luokiteltavat välit.

Lisäksi vaikutusta on sillä, että minkälaisia opettajia luokalla on; suosivatko he tyttöjä vai poikia, kiinnostävätkö huomiota esimerkiksi huoritteluun, meneekö heidän aikansa täysin poikien paimentamiseen ja ohjaamiseen jne.

Tyttöjen oletettiin keskittyvän kouluun, poikiin ja ulkonäköön eli heille annettiin hyvin passiivinen rooli ja taas pojille annettiin

aktiivinen rooli: he urheilevat, tappelevat, rähinöivät ja ovat muutenkin näkyvämpiä ja kuuluvampia. Tästä syystä opettajien nähtiinkin kiinnittävän heihin paljon enemmän huomiota.

Aineistossa poikiin liitettiin siis hyvin fyysisiä ja aktiivisia määritelmiä, kuten urheilu, tappeleminen, riehuminen, huutaminen, möykkääminen. Tyttöihin liitettiin taas passiivisimpia määreitä; koulussa menestyminen, rauhallisuus, parempi kohtelu ja käyttäytyminen, hiljaisuus, kiltteys, ulkonäkö.

5.2 PERFORMANSSIT JA DISKURSSIT

Erilaiset diskurssit ja performanssit ovat keskeisessä roolissa koulussa, kun sukupuolta tuotetaan. Niitä voi olla vain vaikea huomata, koska nekin ovat niin arkipäiväisiä ja näkymättömiä. Pojilla erilainen nahinointi, tappelu ja fyysiset voimannäytöt esimerkiksi liikunnantunneilla ovat esityksiä, joilla he rakentavat ja toistavat tietty mieskuvaa. Mieskuvaa, jonka mukaan mies on näkyvä, aktiivinen, fyysisesti vahva, jolla on valtaa ja arvostusta yhteisössään; länsimaisen sukupuolijärjestelmän mukainen siis.

Tyttöjen performanssit ovat yleensä paljon näkymättömiä ja vähemmän fyysisiä. Tytöille pukeutuminen on yksi keskeinen performanssitapa, jolla rakennetaan sukupuolta. Tytöille erilaiset eleet ja tyyli ovat keskeisiä performansseissa. Hiljainen ääni, rauhallinen käyttäytyminen, sanallisten keinojen käyttäminen kiistatilanteissa ja ennen kaikkea jonkinlainen näkymättömyys ovat keskeisiä tyttöyden tuottamisessa.

Pissikset taas rikkovat tämän dikotomian esittämällä hyvin poikamaisia diskursseja; he näkyvät ja kuuluvat kuin pojat. Pissiksillä, pissaliisoilla ja liisoilla tarkoitetaan tyttöjä, jotka sekoittavat hyvin vahvasti tyttömäisiä ja poikamaisia tapoja; he

juovat kännihakuisesti, ovat kovaäänisiä, tappelevat paljon sanallisesti ja fyysisesti, polttavat tupakkaa, harrastavat yhden yön juttuja/vaihtavat usein poikaystävä, seuraavat tarkasti muotia ja ovat suosittuja ja hyvännäköisiä. On kuitenkin huomattava, että pissiksetkin ovat heterogeeninen ryhmä; kaikkien kohdalla eivät toteudu nämä samat tunnusmerkit.

Tytöillä ja pojilla on sekä yhteisiä että omia tapoja tuottaa sukupuolta. Tytöt ja pojat omista ryhmissään sekä yhdessä rakentavat diskursseja ja performansseja sukupuolta, omaa ja vastakkaista. Pojilla performanssit ja kaikenlaiset fyysiset teot ovat keskeisessä roolissa, kun he tuottavat omaa sukupuoltaan. Tyttöillä keskeisemmässä roolissa ovat diskurssit, heillä ko. prosessi on näkymättömämpi. Vaikka koulussa sukupuolet ovat paljon tekemisissä keskenään, niin silti heillä voi olla toisistaan hyvinkin vahvoja stereotyyppioita ja ennakkoluuloja.

Vastakkaisen sukupuolen näkemykset siitä, minkälainen on kaunis tyttö tai komea poika, ovat tärkeitä. Tytöt etenkin käyttävät paljon aikaa sen miettimiseen, että minkälaisista tytöistä pojat tykkäävät, ja miten miellyttää poikia ilman huoraksi haukkumista. Pojille tytöt ovat tärkeitä taas performanssien yleisönä, tyttöjen mielipiteet vaikuttavat osittain siihen, että kuka on ”sankari”, suosittu poika.

Oppilaat muodostavat erilaisilla diskursseilla ja performansseilla sukupuolityylejä eli erilaisia tapoja toistaa sukupuolta. Kirjoituksista ilmenee sukupuolityylejä eli sukupuolen toistamistapoja, toistaminen on siis samalla sukupuolen tuottamista.

Keskeistä sukupuolityyleissä ja sitä kautta sukupuolen tuottamisessa on merkit ja merkitykset, joita on kaikkialla vaatteissa, puheissa ja toimissa. Merkit ja merkitykset ovat vain niin arkipäiväisen näkymättömiä, että niitä ei huomata. Nämä

merkit ovat kuitenkin ihmisten tuotoksia, ja ne ovat muuttuvia ja kulttuurisidonnaisia.

5.3 KIRJOITUKSET

Tyttöjen ja poikien kirjoituksia oli siis lähes yhtä monta; poikien 24 ja tyttöjen 23. Poikien kirjoituksia oli eniten, mutta melkein kaikki olivat erittäin lyhyitä. Saattoi olla vain yksi lause, jossa ei ollut näin ollen paljonkaan analysoitavaa. Niinpä analysoitavana ovat olleet suurimmassa määrin tyttöjen kirjoitukset, vaikka minua olisi kiinnostanut juuri poikien ajatukset.

Monet tytöt ja pojat mainitsivat, että on kiva olla omaa sukupuoltaan. Oman sukupuolen pohtiminen tuntui useimmasta vähän hassulta; on mukavaa olla tyttö tai poika ja sillä selvä. Kuitenkin hetken mietittyään lähes jokainen tuntui kuitenkin huomaavan ainakin jotain ”epäselvää” niin itsestään selvästä asiasta kuin sukupuoli.

Tyttöjen ja poikien kirjoituksia yhdisti eniten se, että koulun mainittiin olevan tasa-arvoinen, mutta siinä nähtiin olevan epäkohtiakin. Hyvin usein esiintyi diskurssi ”koulu on tasa-arvoinen, mutta ...” Tämä ajatus esiintyi poikien kirjoituksissa toiseksi eniten, tyttöjen kirjoituksissa tämä esiintyi eniten.

Eniten pojat kirjoittivat siitä, miten koulu suosii tyttöjä ja syrjii poikia. Tytöt kirjoittivat taas toiseksi eniten kovista ulkonäköpaineista, pojat kiinnittivät siihen vähemmän huomiota, mutta mainitsivat kuitenkin siitä. Kolmanneksi eniten tytöt kirjoittivat siitä, minkälainen pitää olla ollakseen suosittu. Pojat taas kirjoittivat kolmanneksi eniten siitä, että ei ole mitenkään erikoista olla poika.

Useampi tyttö kirjoitti myös siitä, että miten tyttöjen huonosta käytöksestä tulee suurempi kohu ja miten heiltä odotetaan parempaa koulumenestystä ja käyttäytymistä. Samalla mainittiin siitä, miten poikiin suhtaudutaan kielteisemmin.

Tytöt kiinnittivät siis enemmän huomiota ulkonäköön ja suosittuna oloon. He kirjoittivat poikia enemmän siitä, että ihmiset ovat jakautuneet erilaisiin klikkeihin, ja näiden välillä voi olla syväkin kuilu. Pojat taas kiinnittävät paljon enemmän huomiota siihen, että miten tyttöjä ja poikia kohdellaan erilailla. Pojat siis enemmän pohtivat koulun opettajien suhtautumista poikiin ja tyttöihin, tytöt taas pohtivat oppilaiden keskinäisiä suhteita ja hierarkioita.

Tyttöjen ja poikien mielipiteet näkyivät menevän suurimmaksi osaksi yhteen. Tytöt ja pojat vaan painottivat eri asioita. Ehkä suurin ja mielenkiintoisin ero oli kahden luokan erilaiset mielipiteet siitä, että keitä koulu suosii; toisen luokan mukaan tyttöjä ja toisen luokan mukaan poikia.

Kirjoituksissa on kahdenlaisia kertomuksia: ”minäkertomuksia” ja ”minä ja muut - kertomuksia”. ”Minäkertomuksissa” kerrottiin omista henkilökohtaisista kokemuksista, esimerkiksi siitä onko kokenut saavansa tasa-arvoista kohtelua. Pari tyttöä ja poikaakin kirjoitti esimerkiksi siitä, että on vaikeata olla oma itsensä. Pari tyttöä kirjoitti siitä, että on vaikeaa, kun ei ole niin kuin muut tytöt; jos on kiinnostunut enemmän harrastuksista kuin pojista, on uskossa tai pukeutuu poikamaisesti. Jotkut pojatkin kirjoittivat juuri tästä huonosta erilaisuuden sietämisestä.

”Minä ja muut- kertomukset” käsittelivät enemmän sellaisia aiheita kuin: millainen on suosittu oppilas, millaisia luokkatilanteet ja opettajat ovat. Näissä kertomuksissa oppilaat toivat siis esiin kokonaisnäkemystä koulun todellisuudesta, painotukset vain vaihtelivat.

6. SUKUPUOLEN RAKENTAJAT: KOULUINSTITUUTIO JA OPPILAAT

Koulu yhteiskuntamme sukupuolijärjestelmään liittyneenä on keskeisimpiä sukupuolen rakentumiseen liittyviä instituutioita, lisäksi se opettaa piilo-opetussuunnitelman avulla sukupuolistereotyyppioita ja vakiintuneita sukupuolirooleja. Oppilailla on koulun vahvasta asemasta huolimatta kuitenkin mahdollisuuksia sekä muuttaa käsityksiä että määritellä ja tuottaa itse sukupuolta. Koulu on keskeinen sukupuolen tekemisen näyttämö.

Siis sekä virallinen koulu yhteiskunnan sukupuolijärjestelmään vahvasti kytkeytyvänä että oppilaat itsenäisesti tuottavat sukupuolta. Koulu välittää yhteiskunnan sukupuolisidonnaisia odotuksia, normeja ja käyttäytymiskoodeja, ja oppilaat eli tytöt ja pojat yhdessä ja erikseen taas tuottavat sukupuolta ottamalla rakennusaineita monesta eri lähteestä: yhteiskunnasta, koulusta, vanhemmilta ja sukupuolten arjen keskinäisestä toiminnasta ja vuorovaikutuksesta. Kirjoituksista ilmenee siis molemmat puolet, koulun välittämät odotukset, normit ja koodit ja oppilaiden omat toimet.

Oppilaiden voi olla hyvin vaikeata lähteä miettimään yhtäkkiä keskellä koulupäivää niinkin arkipäiväistä ja institutionaalista asiaa kuin sukupuoli. Sukupuoli tuntuu niin selvältä ja luonnolliselta asialta, että oppilaista tuntuu turhautavalta kommentoida tai miettiä sen kummemmin sitä. Sitä ei nähdä ihmisen toiminnan alaisena, vaan se on jotakin miksi synnyttään ja kaikki tyyni.

”En ole koskaan ajatellut tarkemmin, että millaista on olla tyttö”

Aineistosta kuitenkin huomasi, että tytöt ovat enemmän joutuneet miettimään sukupuolitematiikka. Poikien mielestä tytöt ovat

tietynlaisia ja pojat tietynlaisia, koska he ovat syntyneet sellaisiksi. Pojat näkevät sukupuolen enemmän annettuna ja pysyvänä piirteenä. Tytöt ovat jo teini-ikään mennessä joutuneet problematisoimaan sukupuolta, ja kirjoituksissa he pohtivat syvällisemmin aihetta.

”Naisella ja miehellä on erilainen luonne!” - poika

”Mitä sitten jos tyttöjä kiinnostaa enemmän koulu kuin miehiä?

Miehiä kiinnostavat eri asiat” - poika

Kun keräsin aineistoani, niin huomasin miten poikiin ja heidän ajatuksiinsa on vaikeampaa saada otetta. Pojat piiloutuvat huutelun ja äänekkään käytöksen taakse, he eivät halua kirjoittaa tai miettiä sukupuoliproblematiikkaa. Pojista saattaa olla vähemmän kirjallisuutta ja tietoa osittain myös siksi, että heihin on vaikeampi saada yhteyttä. Tytöt joutuvat usein miettimään sukupuoliproblematiikka enemmän kuin pojat jo teini-ikään mennessä, sukupuolikysymykset ovat siis lähempänä tyttöjä kuin poikia.

Seksismi elää hyvin vahvana koulussa, ja näin ollen myös sukupuolijärjestelmä pysyy voimissaan. Koulussa on nähtävissä kaksi klaania: tytöt ja pojat. Pojilla on selvemmin nähtävissä, että he pitävät poikia omana klaaninaan, jonka on pidettävä yhtä koulua ja sen suosimia tyttöjä vastaan. Klaanin jäsen eli poika ei saa rikkoa dikotomiaa esimerkiksi menemällä tyttöjen käsityötunnille tai käyttäytymällä muuten tyttömäisesti. Sukupuoli on ilmeisesti pojille selvemmin ja enemmän toteemi, ja pojilla on enemmän vahvoja tabuja, jotka ylläpitävät tuota toteemia.

”Et sä tollasta voi tehdä ku oot tyttö”

”Jos poikkeaa tyyppillisestä sukupuoliroolista, niin katsotaan oudosti” – tyttö

”Pojilla on enemmän tabuja” – tyttö

”Urheilijapoikia pidetään jumalina, mutta jos tyttö urheilee, niin saatetaan vaan nauraa, eikä oteta tosissaan” - tyttö

Aineistosta huomaa, että etenkin pojat eivät halua koskea ja kyseenalaistaa tabua eli sukupuolta kysymällä ”mikä se on?”. Tytöt taas ovat usein miettineet ihan itsenäisesti, mitä sukupuoli on. Toisaalta sukupuolijärjestelmä on niin arkipäiväinen, vahva, häivytetty ja vahvojen tabujen ylläpitämä, että sitä on oppilaiden mahdotonta kovinkaan selvästi havaita saati sitten lähteä sitä kyseenalaistamaan. Usein tämä vahva järjestelmä tulee näkyviin, kun joku erehtyy rikkomaan sen tabuja ja sääntöjä, kuten pissikset.

Tytöilläkin on oma roolinsa toteemin ylläpidossa. Pissikset tosin aiheuttavat säröjä tuohon sukupuolidikotomiaan. Tytöt osallistuvat toteemin ylläpitoon näkymättömimmin, pojat puolestaan vahtivat, että kaikki osallistuvat halutulla tavalla toteemin ylläpitoon. Tabut ovat hyvin vahvoina, ja niitä vahditaan paljon. Yksi hyvin vahva tabu on tyttöjen seksuaalisuus, joka liittyy siis siihen, että nykyaikana naisen seksuaalisuus on vieläkin jonkinlainen tabu. Tai tabu on ainakin tytön tai naisen seksuaalinen halu. Pissikset rikkovat myös tätä tabua hyvinkin näkyvästi ja tätä dikotomian rikkomista halutaan hillitä mustaamalla näiden tyttöjen mainetta – maine on erittäin tärkeä väline tyttöjen vahtimisessa. Tytöt itse myös saattavat inhota pissiksiä siksi, että he ovat liian poikamaisia: yksi tyttö mainitsi inhoavansa sitä, kun pojilla ja pissiksillä on vain kaksimieliset jutut mielessä.

Koulussa on siis erittäin vahvana klaani- ja ryhmäominaisuusajattelu; tytöt ovat tietynlaisia ja pojat tietynlaisia, tytöt ja pojat ovat omansa tiukat ja suljetut ryhmänsä. Oppilaat itse myös uudelleentuottavat ja tuottavat dikotomioita ja hierarkkioita. Kahtiajako ei tule ainoastaan ylhäältäpäin, oppilaat ylläpitävät ja tuottavat itse myös kahtiajakoa. Oppilaat osallistuvat siis

aktiivisesti sukupuolijärjestelmän ylläpitoon ja erojen tekemiseen eli seksisiin.

Poikien kirjoituksista huomasin sen, että miten heteromaskuliinisuus koetaan ainoaksi tavaksi elää, ja heille sukupuoli ja sukupuolisuus näyttävät olevan enemmän tabu ja toteemi. He ottavat sukupuolen erittäin vahvasti annettuna, jota ei pidä lähteä muuttamaan. Pojat ja tytöt ovat syntyjään tietynlaisia, ja sitä ei voi eikä pidä lähteä muuttamaan. Pojat ovat itsekin sitä mieltä, että he ovat huonompia koulussa ja huonokäyttöisiä, joita opettajien onkin vahdittava. Osasta kirjoituksista oli huomattavissa jopa närkästystä tämänkaltaista tutkimusta kohtaan; tytöt ovat tietynlaisia ja pojat tietynlaisia ja sillä selvä. Lisäksi tutkimukseni nähtiin tyttöjä suosivana, jota kritisoitiin

”Tämä tutkimus on hyvä esimerkki miesten syrjinnästä, sillä kirjoittaminen on vaikeaa monille pojille. Kannattaisi harkita parempia tutkimuksia” – poika

”Tää testi kusee, tytöt jaksaa kirjoittaa, kun taas pojat haluaisivat jutella asiasta” - poika

Keskeistä sukupuolen tuottamisesta on siis eron tuottaminen ja ylläpito eli seksismi. Aineistossa tätä kuvaa esimerkiksi se, että aihetta lähestytään sen kautta miten sukupuolet eroavat keskenään. Ja tämä ero on juuri oikeastaan sitä sukupuolisuutta, omaa sukupuolta tuotetaan eron kautta ”me ollaan tämänkaltaisia ja vastakkainen sukupuoli on sen vastakohta”. Taustalla on erittäin vahva heteronormatiivisuus, kaikki siitä poikkeava sotkee selvää dikotomiaa ja siten aiheuttaa suuttumusta ja hämmennystä.

Lisäksi kirjoituksissa oli huomattavissa Mairtin Mac An Ghailin luettelemat kolme maskuliinisuuden rakentamisen strategiaa; pakollinen heteroseksuaalisuus, naisvihamielisyys ja homofobia.

Joissain kirjoituksissa mainittiin suoraan poikien halventava suhtautuminen tyttöihin eli tyttöjä saatetaan lähennellä ja kohdella alempiarvoisena. Vaikka huoraksi haukkuminen on tärkeä keino vahtia tyttöjen mainetta, niin sen voi lukea myös osoituksena jonkinlaisesta naisvihamielisydestä. Käsittääkseni myös tytöt kutsuvat toisiaan huoraksi riitatilanteissa haukkuakseen tai käyttävät sitä sisäisen kontrollin välineenä, tytöt vahtivat myös toistensa seksuaalista ja muuta mainetta.

Huorittelun lisäksi, etenkin tytöt, käyttävät ”lissuttelua” (toista nimitellen pissaliisaksi) toistensa haukkumiseen. Kun huorittelu on menettänyt painovoimaansa arkipäiväistyessään, niin lissuttelu on tullut sen tilalle; työstä pissaliisaksi haukkuminen voi tuntua pahemmalta kuin huoraksi haukkuminen. Omassa aineistossani mainittiin siitä, että pahinta on jos pidetään pissiksenä ja lisäksi Anna-lehden (38/2005) artikkelissa tuli ilmi, että lissuttelu voi aiheuttaa jopa väkivaltaista vastareaktiota. Lisäksi samaisessa artikkelissa tuli ilmi, että nuorten arvo-asteikon alimmaisena ovat huorat ja pissikset (vaikka oppilaat mainitsivat aineistossani, että pissikset ovat suosittuja). Jos nuoret määrittelevät jonkun huoraksi tai pissikseksi, niin tämä saa varautua pahaankin nimittelyyn.

”Muutamasta sekoilusta leimataan huoraksi” - tyttö

”Tyttö, on jolla on paljon meikkiä, on teinihuora - tyttö

”Koulussa pitää aina todistella, ettei ole pissis” – tyttö

Pakolliseen heteroseksuaalisuuteen näyttää liittyvän klaaniajattelu; on kaksi vastakkaista sukupuolta ja kaikenlainen seksuaalinen ja romanttinen toiminta on sallittua näiden kahden sukupuolen välillä, ei sukupuolen sisällä. Kaikenlainen toiminta, joka poikkeaa sukupuolelle sallitusta toiminnasta, rikkoo pakollista heteroseksuaalista ja aiheuttaa näin homottelua, huorittelua ja naisvihamielisyyttä. Naisvihamielisyys ja homofobia voidaan tulkita reaktionä pakollisen heteroseksuaalisuuden rikkomiseen; jos

ei pysy omassa klanissaan ja sen mukaisessa käyttäytymisessä, voi saada osakseen homoksi haukkumista tai naisvihamielisiä kommentteja. Esimerkkeinä käyvät pissikset tai balettia tanssivat pojat.

”Poikia pidetään enemmän homoina kuin tyttöjä lesboina. Pojista tehdään helpommin neitimäisiä” – poika

”Etenkin pojat syrjivät toisia poikia, kun taas tytöt hyväksyvät helpommin” - tyttö

Homottelua ja huorittelua käytetään yleisesti oppilaiden keskuudessa, mutta harvoin se liittyy suoraan seksuaalisuuteen; molempia haukkumanimiä käytetään, kun joku uskaltaa rikkoa sukupuoliroolinsa vakiintuneita rajoja. Esimerkiksi jos tyttö käyttäytyy poikamaisen railakkaasti tai poika ei käyttäydy tarpeeksi poikamaisesti ja miehisesti. Molemmilla termeillä on yhä vähemmän tekemistä seksuaalisuuden kanssa, vaan ne ovat hyvin yleisiä haukkumasanoja. Lissuttelu näyttää olevan kolmas yleinen haukkumatapa.

Pojat kokevat, että virallinen koulu ei arvosta heitä; niinpä he kiinnittävätkin huomiota enemmän siihen, että he olisivat oppilaiden keskuudessa arvostettuja. Lisäksi tyttöihin kohdistuvat vihamielisyys voi johtua siitä, että he näkevät tyttöjen linkittyvän vahvasti viralliseen kouluun, jonka nähdään suosivan tyttöjä. Oma aineistoni ja muut tutkimustulokset osoittavat, että pojat eivät arvosta koulua ja koulutusta, joten he eivät pidä niin tärkeänä koulun sääntöjä; heille koulun sääntöjen rikkominen on enemmänkin itsestäänselvyys.

Kirjoituksista oli huomattavissa Lehtosenkin tekemät havainnot; naiseuden rakentumisessa on keskeistä suhde toisiin tyttöihin ja etenkin poikiin, kun taas mieheyttä rakennetaan enemmän suhteessa poikiin. Tytöille toisten tyttöjen mielipiteet ovat erityisen

tärkeitä; he määrittelevät mikä IN ja OUT, eli miten tulee käyttäytyä ja pukeutua ollakseen oikeanlainen. Pojat ovat taas tärkeitä siksi, että he määrittelevät minkälainen on seksuaalisesti haluttava tyttö, ja tytöt käyttävätkin hyvin paljon aikaa poikien ajatusten selvittämiseen ja poikien miellyttämiseen.

”Pojat taas pelaavat suuressa ryhmässä ja kaikki ovat kaikkien kavereita” – tyttö

”Pojat eivät saa puhua mitään hempeitä, yleensä pojat vain vitsailevat ja puhuvat harrastuksistaan ja suorituksistaan. Tyttöillä asiat keskittyvät poikiin ja kaikkeen mitä siihen liittyy” - tyttö

Tyttöyttä rakennetaan pitkälti suhteessa poikiin, tytön on oltava kiinnostunut pojista, mutta sopivasti. Etenkin yhdessä kirjoituksessa eräs tyttö kertoi, että miten häntä kiusataan ja pidetään outona, koska hän keskittyy harrastuksiin ja kouluun poikien sijasta. Muissakin kirjoituksissa tuotiin esiin, että tytöt keskittyvät poikiin ja heistä puhumiseen, jopa siinä määrin, että harrastukset jäävät vähemmälle huomiolle. Pojat usein taas sen sijaan saattavat vain lisätä harrastuksiin käytettävää aikaa.

”Monet tytöt jättävät harrastuksensa kokonaan, koska pojat kiinnostavat enemmän”

”Kun kerroin kavereilleni, että harrastukseni ovat tärkeämpiä kuin pojat, niin he kysyivät, että mikä harrastus on muka poikia parempaa”

Tytön elämään vaikuttaa hyvin paljon, se että miten hän käyttäytyy poikien suhteen; aina on riski huoraksi tai pissikseksi leimautumiseen. Pojat ovat heille sekä ihastusten kohteina että maineen vartijoita. Pojille näyttää olevan taas tärkeintä poikaporukkaan kuuluminen, tytöt ovat lähinnä rekvisiittaa, joista kommentoidaan ”pelimies-tyyliin” ja joiden mainetta vahditaan. Oppilaat kutsuvat pelimiehiksi poikia, jotka ovat suosittuja tyttöjen

keskuudessa ja jotka vaihtavat usein tyttöystävää ja harrastavat ”yhden yön juttuja”.

Pojat jättäytyvät mielellään ulkopuolelle tyttöjen ”ihmissuhdepeleistä”, ja keskittyvät keskinäiseen nahisteluun, pelleilyyn ja harrastuksiin. Esimerkiksi Anna-lehden (38/2005) artikkelissa tuotiin esiin, että pojat pysyttelevät erossa tyttöjen tappeluista; he suhtautuvat tappeluihin kaksijakoisesti. Osan mielestä se on noloa ja kiusallista, osa pitää taas ”kissatappeluja” viihdyttävinä.

Sukupuolijärjestelmää ja sukupuolta häivytetään koulussakin monella tapaa, ja tämä on yksi tapaa ylläpitää klaanit ja toteemi eli sukupuoli voimissaan. Suurin osa oppilaista kirjoitti aineensa alussa, että ”koulu on tasa-arvoinen paikka”, tällä lauseella kielletään, että sukupuoli olisi mitenkään merkittävässä roolissa koulun käytännöissä, näin ei myöskään tulla kyseenalaistettua sukupuolijärjestelmää. Monessa aineessa kuitenkin sivulauseessa myönnettiin, että sukupuolella on vaikutusta. Oppilaat ovat omaksuneet ajatuksen, että koulu on tasa-arvoinen, vaikka näkisivätkin että näin ei aina ole.

Oppilaat häivyttävät sukupuolta myös korostamalla sitä, että opettajan silmätikuksi voi joutua kuka tahansa; se riippuu luonteesta ja käyttäytymisestä, ei sukupuolesta. Sääntöjen rikkojia ja rettelöitsijöitä on molemmissa sukupuolissa. Samoin korostetaan sitä, että pojat ja tytöt viihtyvät ongelmitta samoissa ryhmissä; sukupuolta ei nähdä ihmisiä toisistaan erottavana. Sukupuolella ei nähdä olevan merkitystä ryhmänmuodostuksessa.

”Jotkut opettajat voivat ottaa kenet tahansa silmätikukseen vain jos eivät pidä ko. oppilaasta” – tyttö

” Ei ole tyttöjen ja poikien omia ryhmäytymisiä, vaan kaikki ovat yhdessä kaikkien kanssa” – tyttö

”Pääasiassa sukupuoli ei vaikuta ratkaisevasti vaan loppupeleissä kyse on ihmisestä itsestään” - poika

Tähän liittyy myös yksilöllisyysdiskurssi; oppilaat korostavat oppilaiden yksilöllisiä piirteitä, moni asia riippuu luonteesta, ei sukupuolesta. Kirjoituksissa korostettiin sitä, että kaikki riippuu oppilaasta itsestään ja siitä, miten käyttäytyy tunneilla ja oppilaiden keskuudessa. Oppilaat saattoivat korostaa paljonkin omakohtaisia kokemuksia, eräskin tyttö kirjoitti hyvin avoimesti uskostaan.

Sukupuolta myös korostettiin kirjoituksissa; sukupuoli korostuu kun oppilaat kirjoittavat ulkonäöstä, liikunta – ja käsityötunneista ja opettajien asenteista ja käyttäytymisestä oppilaita kohtaan. Liikunta- käsityötunneista kirjoittaessa oppilaat korostivat sitä, miten ne eroavat tyttöjen ja poikien kohdalla. Tytöt taas erotettiin usein pojista korostamalla ulkonäön tärkeyttä tytöille. Eniten sukupuoli korostui kun oppilaat pohtivat sitä, että kumpaa sukupuolta koulu suosii. Myös pohtiessa maine-käsitettä sukupuoli korostui oppilaiden kirjoituksissa; maineen luonne on hyvin erilainen tyttöillä ja pojilla.

”Yleensä muutamasta sekoilusta tyttö leimataan huoraksi, mutta samalla lailla säätävä poika on suosittu” - tyttö

Sukupuoli korostuu myös oppilaiden pohtiessa, että kumpi sukupuoli pääsee helpommalla koulun arjessa. Pojilla on helpompaa ulkonäköön ja käyttäytymiseen liittyvissä asioissa; pojille on sallittu villimpi käytös, huonompi menestyminen koulussa ja heillä ei ole niin kovia ulkonäköpaineita kuin tytöillä. Poikia rajoittavat kuitenkin tiukemmat sukupuoliroolit ja luottamuspuola, muut oppilaat ja opettajat uskovat heistä aina pahinta. Heidän on osoitettava fyysisesti miehisyttään, ja he eivät saa rikkoa vakiintunutta sukupuoliroolia.

Tytöillä voi olla helpompaa virallisen koulun puitteissa, mutta epävirallisessa, oppilaiden muodostamassa ympäristössä heillä voi olla vaikeampaa. Ulkonäkökeskeisyys ja korkeat odotukset käyttäytymisen ja koulumenestyksen suhteen vaikeuttavat heidän elämäänsä. Toisaalta tytöillä on väljempi sukupuolirooli ja heidän rikkomuksiinsa katsotaan helpommin sormien välistä. Vaikka koulun nähdään suosivan tyttöjä, niin koulu myös odottaa heiltä enemmän, mikä voi luoda koviakin paineita.

”Ei ole ollenkaan outoa, jos tyttö huolehtii ulkonäöstä, mutta on outoa, jos tyttö ei huolehdi ulkonäöstään” – tyttö

”Tytöillä on suuremmat paineet näyttää hyvältä ja olla laihoja” - tyttö

”Ulkonäköpaineet ovat nykypäivänä aika kovat” – tyttö

”Tytöillä on väliä, että minkälaisia vaatteita käyttää, meikkaako kouluun ym.” – tyttö

”Ei kysytä luonnetta, ajatuksia, katsotaan vaan ulkonäköä” – tyttö

”Opettajat odottavat tytöiltä parempaa osaamista ja käyttäytymistä kuin pojilta” – tyttö

Tyttöjen ja poikien kirjoituksissa oli siis eroja ja sukupuolikohtaisia painotuksia. Eniten mielipiteet erosivat sen suhteen, että ketä koulu suosii. Molemmat sukupuolet olivat kuitenkin samaa mieltä siitä, että tytöt ovat kiltimpiä ja pojat villimpiä, ja että tytöillä on parempi koulumenestys. Tytöt korostivat kirjoituksissaan enemmän ongelmia ja haittapuolia tyttönä olemisessa. Kaiken kaikkiaan tytöillä ja pojilla kohtasivat aika hyvin mielipiteet omasta ja vastakkaisesta sukupuolesta.

Koulu tuottaa ja välittää sukupuolisymboliikkaa; koulussakin on sukupuolisidonnaiset ja sukupuolieroa tuottavat normit, arvot ja ajatusrakennelmat ”naisellisuudesta” ja ”miehisyydestä”.

Esimerkiksi koulu antaa tytöille vaikutelman, että tyttö ei saa olla liian näkyvä tai kuuluva. Poikien on taas suotavaa olla ”koviksia”

eli näkyviä ja tilaa ottavia. Toisaalta koulussa on sukupuolistraktuuri eli materialisoitunut sukupuolisidonnaisuus; oppilaat sekä opettajat jakavat tehtäviä ja koulun fyysistä tilaa sukupuolen perusteella. Nämä erilaiset vastakkainasettelut luovat kilpailua tyttöjen ja poikien välille ja stereotyyppioita vastakkaisesta sukupuolesta. Koulu liittyy myös tällöin sukupuolisopimuksiin; oppilaat oppivat käsityksiä siitä, miten miehet ja naiset toimivat toistensa kanssa erilaisissa konteksteissa. Koulu pitää yllä ja uudelleen tuottaa sukupuolijärjestelmää.

”Liikunnanopettaja (mies) muodosti liikuntatunnilla, jossa oli tyttöjä ja poikia, ensin pojista joukkueet ja tytöt otettiin lopuksi mukaan ”vahvistuksiksi” - tyttö

”Äänekkäät ja tytöksi ”ylivilkkaat” joutuvat helpoiten silmätikuiksi” – tyttö

”Liikuntatunneilla pojat tekevät sellaisia juttuja, joissa loukkaantuu helposti, mutta tytöt eivät pelaa mitään sellaista, jossa voi loukkaantua helposti” – tyttö

Sukupuolta rakentaa siis kouluinstituutio kokonaisuudessaan ja sen opettajat. Lisäksi oppilaat itse osallistuvat tähän prosessiin, he määrittelevät omaa ja vastakkaista sukupuolta. Sukupuolilla on kuitenkin eroavaisuuksia tässäkin, kuten aiemmin on todettu, tytöille ovat tärkeitä oman ja vastakkaisen sukupuolen toimet ja kommentit ja pojille on tärkeämpää muut pojat. Lisäksi oman ja vastakkaisen sukupuolen kommenttien ja tekojen painoarvo riippuu siitä, mistä asiasta on kyse; esimerkiksi tyttöjen kohdalla poikien kommentit tyttöjen seksuaalisuudesta tai maineesta ovat tärkeitä, ja taas tyttöjen kommentit ovat tärkeitä taas kun määritellään sitä, että mitä on oltava tai tehtävä ollakseen suosittu.

Kirjoituksissa oppilaat kertoivat omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan, ja siitä minkälaisena näkevät ja kokevat yhteisön. Eli he miettivät siis omaa yksilöllisyyttään ja sukupuoltaan

(minäkertomukset), sekä peilasivat muita oppilaita ja instituutiota suhteessa omaan itseensä (minä ja muut – kertomukset)

6.1. KIRJOITUSTEN TEEMAT

Aineistossa esiintyi erilaisia teemoja, ja näistä teemoista koostui kolme erilaista tarinaa, joilla tuotetaan ja toistetaan sukupuolityylejä eli sukupuolta. Olen kerännyt kirjoituksista kolme tarinaa: millainen on oltava- tarinat, mainetarinat ja luokkatarinat. Teemat ja tarinat ovat jonkin verran sukupuolisidonnaisia

Teemat jakautuivat karkeasti ottaen kahteen kategoriaan: kouluun liittyvät ja oppilaiden omaan identiteettiin ja keskinäisiin suhteisiin liittyvät. Kouluun liittyviä teemoja olivat: oppilaiden kohtelu opettajien taholta, koulun sääntöjen rikkominen ja häiriköinti, koulun odotukset oppilaita kohtaan, arvosanat ja liikunta- ja käsityötunnit. Oppilaiden omaan identiteettiin ja keskinäisiin suhteisiin liittyivät taas seuraavat teemat: maine, oma sukupuoli, seksuaalisuus, ulkonäkö, harrastukset, pissikset, suositut vs. normaalit, klikit, erilaisuus, sukupuolten väliset suhteet, ryhmäkulttuuri, kovikset, arvostus, valta, homoseksuaalisuus, alkoholinkäyttö ja tupakointi.

Eniten aineistossa esiintyvät teemat liittyivät maineeseen, suosittuna oloon, ulkonäköön, klikkeihin ja siihen minkälainen on oltava. Useimmat teemat liittyvät toisiinsa erittäin vahvasti, kuten ulkonäkö ja suositut. Seuraavaksi esittelen niitä tyypillisimpiä lauseita eli teemojen ilmentymiä, joita esiintyi oppilaiden kirjoituksissa. Ensin kouluun liittyvät lauseet eli teemat. Eniten näissä kouluteemaan liittyvissä kirjoituksissa käsiteltiin opettajien antamaa tasa-arvoista ja ei – tasa-arvoista kohtelua, ja sitä miten tytöt ja pojat käyttäytyvät, ja minkälaista käyttäytymistä heiltä odotetaan.

- ”Jotkut naisopettajat kyllä suosivat tyttöjä” – poika
- ”Poika leimataan nopeammin koulussa kuin tyttö” – poika
- ”Tyttöjä arvostellaan paremmin, ja niillä on parempi koulumenestys” – poika
- ”Miesopettajat saattavat joskus huutaa helpommin pojille kuin tytöille” – tyttö
- ”Opettajat odottavat tytöiltä parempaa osaamista ja käyttäytymistä kuin pojilta” – tyttö
- ”Suurimmaksi osaksi on tasa-arvoista” – tyttö ja poika
- ”Tyttöjen epäonnistumisesta tulee suurempi kohu, kuin jos poika epäonnistuu” – tyttö
- ”On positiivinen yllätys, jos poika menestyy hyvin” – tyttö
- ”Poikien huonoa käytöstä (kiroilua, tupakointia ym.)ei paheksuta niin paljon kuin tyttöjen” – tyttö
- ”Poikiin suhtaudutaan varauksella ja kielteisemmin kuin tyttöihin” – tyttö
- ”Pojat saavat kaiken huomion tunteilla ja välitunteilla” – tyttö
- ”Puukässän valitsevaa tyttö pidetään poikamaisena, ja rätkikässän valitsevaa poikaa homomaisena” – tyttö
- ”Liikuntatunteilla pojat tekevät sellaisia juttuja, joissa loukkaantuu helposti, mutta tytöt eivät tee oikeastaan mitään sellaista, jossa voi loukkaantua helposti” – tyttö
- ”Jos tytöt häiriköivät tunteilla, niin siihen puututaan löysemmin kuin jos poika häiriköi” – poika

Eniten esiintyi kuitenkin teemoja, jotka liittyvät poikien ja tyttöjen sisäisiin ja keskinäisiin väleihin. Eniten näissä kirjoituksissa käsiteltiin sitä, että minkälainen tytön tai pojan on oltava säästyäkseen kiusaamiselta tai ollakseen suosittu. Lisäksi käsiteltiin paljon mainetta ja ulkonäköä.

- ”Tytöt ja pojat ovat paljon samassa porukassa” – poika
- ”Ei kysytä luonnetta, ajatuksia, katsotaan vaan ulkonäköä” – tyttö

”Yleensä muutamasta sekoilusta leimataan huoraksi, mutta samalla lailla säätävä poika on suosittu (pelimies)” – tyttö

”Tyttöinä on kiva olla, mutta ulkonäköpaineet ovat nykypäivänä aika kovat” – tyttö

”Koulu on muuten tasa-arvoinen, mutta suosittujen ja normaalien välissä on jonkinlaista arvoeroa” – tyttö

”Jos on suosittu saa enemmän huomiota muilta vain sen takia, että ne ovat kauniita ja polttavat, juovat, harrastavat yhden yön juttuja ja ovat vähän parempia kavereita tiettyjen ihmisten kanssa” – tyttö

”Kukaan ei uskalla olla erilainen tai muuten kiusataan” – tyttö

”Poika ei saa puhua mitään hempeitä, yleensä pojat vain vitsailevat ja puhuvat harrastuksistaan ja suorituksistaan. Tytöt taas keskittyvät poikiin ja kaikkeen mikä siihen liittyy” – tyttö

”Tytöt pilkkaavat toisiaan ja riitelevät keskenään enemmän kuin pojat” – tyttö

”Oppilaat saattavat syrjiä hiljaisia ja outoja” – tyttö

Tytöillä esiintyi enemmän teemoja ja tarinoita, jotka liittyvät ulkonäköön, maineeseen ja siihen millainen on oltava. Pojilla taas esiintyi enemmän riehumiseen ja luokkatilanteisiin liittyviä teemoja ja tarinoita.

6.2. KIRJOITUSTEN TARINAT

Millainen on oltava- tarinat

”Koulu on muuten tasa-arvoinen, mutta suosittujen ja normaalien välissä on jonkinlaista arvoeroa. Seitsemännen luokan alussa ihmiset jaettiin kahteen ryhmään: suositut vs. normit. Poika ei saa puhua mitään hempeitä, yleensä pojat vain vitsailevat ja puhuvat harrastuksistaan ja suorituksistaan. Tyttöillä asiat taas keskittyvät poikiin ja kaikkeen mitä siihen liittyy. Ja jos poika nolataan, niin se on pahempi juttu kuin se, että tyttö nolataan, koska pojan on aina oltava ylempänä kuin kuka tahansa tyttö. Suosittu tyttö on

sellainen, jolla on ”kova asenne” ja suosittuja harvoin nolataan, koska suositut ovat ”arvojärjestyksessä” korkeammalla kuin tavalliset. He käyttävät näyttäviä vaatteita ja heistä otetaan yleensä mallia. Suosittu poika on yleensä ”pelimies” ja harrastaa yleensä urheilua. Oma mielipiteeni suosituista on se, että he eivät saisi olla yhtään korkeammalla kuin muut. Ulkonäkö on ainakin suosituille tärkeä asia. Mutta kyllä tässäkin koulussa syrjitään ihmisiä, jotka ovat erinäköisiä.” - tyttö

Oppilaat lähestyivät aihetta lähinnä sen kautta, ketä koulu suosii ja ketkä ovat suosittuja. Suurin osa tytöistä ja pojista oli sitä mieltä, että tytöt pääsevät helpommalla; heitä suositaan ja esimerkiksi heidän lintsaamistaan katsotaan helpommin sormien välistä. Tässä oli mielenkiintoinen ero kahden luokan välillä, toisen mukaan poikia suositaan ja toisen mukaan tyttöjä suositaan. Monet toisaalta totesivat, että se ketä suositaan riippuu persoonasta, ei sukupuolesta. Etenkin tytöt toivat esiin sen, että enemmän jaetaan ihmisiä ”suosittuihin” ja ”normaaleihin” kuin tyttöihin ja poikiin.

”Tyttöjä kohdellaan paremmin, koska tyttöjen oletetaan olevan enkeleitä, jotka eivät lintsaakaan eivätkä tee muutakaan pahaa, mutta heti kun on kyse pojasta, niin oletetaan, että taas se lintsaakaan tai jotain muuta vastaavaa” – poika

”Ainakin meidän luokalla poikia kohdellaan paremmin” - tyttö

”Tunnilla poikia kielletään helpommin” - tyttö

Oppilaiden oli ilmeisesti helpompi lähestyä aihetta sitä kautta, että ketkä ovat suosittuja, koska suosittu ihminen on ikään kuin ideaali, johon olisi pyrittävä. Tytöt ja pojat mainitsivat, että ulkonäkö on tärkeä tekijä, sekä tytöillä että pojilla. Pojilla urheiluharrastus lisäksi suosiota, mutta jos tyttö harrasti vakavasti urheilua, niin se nähtiin naurettavana.

Suosittu tyttö on kovis ja jossain määrin pissis. Eli suosittu tyttö on kaunis, seuraa muotia, on seurallinen ja suosittu poikien keskuudessa. Vaikka pissikset nähtiin suosittuina, niin silti suurin osa oppilaista liitti heihin paljon negatiivisia piirteitä; he ovat kovaäänisiä, vaihtavat usein poikaystäviä, ryyppäävät, polttavat tupakkaa ja ovat ilkeitä muille oppilaille eli he ovat pahiksia. Vaikka kaikki myöntävät, että pissikset ovat suosittuja, niin silti kukaan ei tuntunut arvostavan heitä, ja heidät luokitellaan kuitenkin usein arvoasteikon alimmaisille sijoille.

Suosittu poika on komea, trendikäs, sosiaalinen, urheilullinen ja myös pahis eli juo alkoholia, polttaa tupakkaa ja vaihtaa usein tyttöystävää. Mutta pojalla nämä ”pahispiirteet” eivät aiheuta samanlaista pahennusta ympäristössä kuin tytöillä. Suositulla pojalla on valtaa, ja suosittu tyttö on taas kaikkien ihailema. Vaikka pissikset ovat suosittuja ja rikkovat perinteistä tytön roolia, heille silti jää hieman passiivinen rooli; heitä ihailaan, mutta suosituilla pojilla on taas valtaa, jota voi hyödyntää aktiivisemmin. Ulkonäkö on keskeinen ihmistä määrittelevä tekijä, on oltava hyvännäköinen ja on pukeuduttava hyvin, kuten jotkut oppilaat suorasukaisesti kirjoittivat, niin rumilla ja hiljaisilla on huonoin asema koulussa.

”Tyttöjen kesken suosituksi tulemiseksi pitää olla kaunis, suosittu poikien keskuudessa ja muotitietoinen” – tyttö

”Suosittu on kaunis, tekee kaikkea porukan mukana, hän ei ole liian hyvä koulussa, koska silloin ollaan kateellisia ja aletaan syrjiä.

Suosittu poika on ”kova” ja hyvännäköinen” – tyttö

”Suosittu tyttö/poika on sellainen, joka on koko ajan esillä ja menee muitten mukana tyhmiin juttuihin niin kuin polttaminen ja juominen, koska sellaiset ovat ”koviksia” - tyttö

” Jos on suosittu saa enemmän huomiota muilta vain sen takia, että on kaunis, polttaa, juo, harrastaa ”yhden yön- juttuja” ja on vähän parempi kaveri tiettyjen ihmisten kanssa” - tyttö

Ollakseen suosittu tyttö tai poika, niin pitää osata olla sekä oman sukupuolen että vastakkaisen sukupuolen mieliksi. Tämä voi olla vaikeaa, jonkinlaista trapetsilla taiteilua; koska täytyy osata pelata kahden hyvinkin erilaisen ryhmän säännöillä. Huonoimmassa asemassa ovat ne, joita eivät hyväksy oma, eikä vastakkainen sukupuoli.

Useassa kirjoituksessa käsiteltiin sitä, että minkälainen on oltava koulussa. Ei saa olla liian erikoinen tai poikkeava esimerkiksi oman sukupuolensa vakiintuneesta sukupuoliroolista. Tytön etenkin on oltava sopivasti ja kohtuudella kaikkea – ei saa olla liikaa tai liian vähän. Menestyttävä sopivasti, meikattava kohtuudella, ei saa olla liian äänekkäs jne. Koulu on jakaantunut klikkeihin, ja tärkein kahtiajako on normaalit ja suositut. Koulussa ihmiset jaotellaan hyvin tiukasti eri ryhmiin, kukaan ei voi pysyä näiden määrittelyjen ulkopuolella. Jokainen sijoitetaan johonkin klikkiin, vaikka tämä ei sitä haluasikaan. Oppilaan on oltava normaali, jotta tulee hyväksytyksi, eikä joudu kiusattavaksi.

”Koulussa tartutaan jokaiseen vähän eriskummalliseen seikkaan” – tyttö

”Kukaan ei uskalla olla erilainen tai muuten kiusataan” – tyttö

Koulussa on siis omansa hierarkiansa ja arvojärjestyksensä. Suositut ovat hierarkian päällä, jotka määrittävät mikä on IN ja OUT. Suosituilla pojilla on eniten valtaa, suositutkin tytöt ovat heidän jäljessä; kuten yksi oppilas toteaa, niin poika on aina ylempänä kuin tyttö. Vaikka oppilaat ovat jakautuneet klikkeihinsä, ja useat ei-suositut vetäytyvät omiin klikkeihinsä ja yrittivät olla välittämättä suosittujen johtamasta hierarkiasta, niin silti suositut vaikuttavat heidän elämäänsä enemmän tai vähemmän. Suosittujen määrittelemää ja johtamaa arvojärjестystä ei pääse pakoön. Ulkonäkö on erittäin keskeinen arvojärjестyksessäänkin, sen valta on

aika järkyttävä; ulkonäkö määrittelee hyvin pitkälle oppilaan asemaa koulussa ja suhtautumista häneen.

”On tietty arvovalta oppilaiden keskuudessa, mutta opettajat pitävät tyhmempänä kuin tyttöjä” – poika

”Suosittuja harvoin nolataan, koska suositut ovat

”arvojärjestyksessä” korkeammalla kuin tavalliset” - tyttö

Tytöillä näyttää olevan enemmän vapautta ja tilaa olla oma itsensä, ja he voivat vapaammin rikkoa vakiintunutta sukupuoliroolia johonkin asti. Esimerkiksi tytöt voivat ilman mitään hämmästelyä ottaa puukäsityön, mutta jos poika menee tyttöjen käsityötunnille, niin se nähdään hyvin outona, ”homomaisena”. Tytöille on siis jossain mielessä siis enemmän tilaa toimia, mutta heidän mainettaan vahditaan tarkemmin – tyttö saa olla poikamainen enemmän kuin poika tyttömainen, mutta tytön maine ei saa olla kuin pojalla. Pojilla huono maine vaan lisää suosiota ja pönkittää miehisyyttä, mutta tytön huono maine ikään kuin likaa ja saastuttaa alkavaa naiseutta.

”Jos tyttö harrastaa jääkiekkoa se on jätkä, mutta jos poika harrastaa balettia, niin se on homo” - poika

”Tytöillä on suurempi lupa näyttää tunteitaan, tytöt saavat ehkä helpommin olla omat itsensä kuin pojat” – tyttö

”Jos poika valitsee tekstiilityön, niin se on oudompaa kuin jos tyttö valitsee teknisen” - poika

Tyttöjen elämään vaikuttaa ja siihen luo jännitteitä kaksi asiaa; maine ja mentaliteetin muuttuminen hedonistisempaan suuntaan eli tytöt ovat alkaneet käyttäytyä ”poikamaisesti”. Molempien suhteen he joutuvat olemaan hyvinkin tarkkoina ja ympäristö vahtii hyvin tarkkaan näiden kahden asian suhteen tyttöjä. Jos tyttöjen elämään tuo jännitettä nämä kaksi asiaa, niin pojilla taas hyvin tiukka heteronormatiivisuus luo omanlaisensa jännitteen ja ympäristön

sukupuolen rakentumisprosessille. Tyttöjen elämää vahditaan ja kontrolloidaan huorittelulla ja lissuttelulla kun taas pojilla vastaavan tehtävän hoitaa homottelu. Aineistostani löysin etenkin poikien kirjoituksista hyvin vahvasti heteronormatiivisia ajattelutapoja, johon liittyy vahvasti homofobia. Esimerkiksi poika tekstiilikäsityötunnilla nähtiin poikkeuksetta homomaisena.

Keskeistä tyttöjen kohdalla on se, että kaikkea pitää olla sopivasti – ei saa olla liian vähän tai liian paljon. Koulussa pitää menestyä sopivan hyvin, ei saa olla liian hyvä. Ulkonäköön on satsattava sopivasti, ei saa olla liian laitettu. Tunneilla ja muuten saa näkyä ja kuulua sopivasti, mutta jos on liian äänekkäs ja tilaa ottava, niin se koetaan erittäin ärsyttäväksi. Jos ylittää tämän näkymättömän sopivaisuuden rajan, niin sitä katsotaan pahalla. Pissikset ylittävät tämän sopivaisuuden rajan monella tapaa, ja näin aiheuttavat pahennusta.

”Suosittu tyttö ei saa olla liian hyvä koulussa, koska silloin ollaan kateellisia ja ruvetaan syrjimään” - tyttö

Harris mainitsee kirjassaan, että tytöt välttävät vihamielisten tunteiden osoittamista suoraan, ja että tytöille johtajuudella on riskinsä; helposti leimataan leuhkaksi pomottajaksi. Pissikset taas näyttävät osoittavan tunteensa hyvinkin suoraan ja jopa fyysisesti, ja he myös usein ottavat tehtäväkseen johtaa ja pomottaa koulu yhteisöä. Ainakin tämä johtajina olo lisää närkästystä ja inhoa pissiksiä kohtaan. Johtajuus ja tunteiden suora näyttäminen rikkovat myös tuota tärkeää sopivaisuuden rajaa.

Aineistossa tytöt toivat esiin sitä, miten tytöt ovat keskenään epätasa-arvoisia; tasa-arvoa ei nähty olevan sukupuolten välillä niin paljon kuin sukupuolen sisällä. Tytöt ovat jakautuneet erilaisiin ”klikkeihin”, pojat ovat taas isompi, yhtenäisempi joukko, jossa ”kovikset” ovat johtajia, ja nörtit ovat ”pomotettavia”.

”Suosittujen ja normaalien välissä on jonkinlaista arvoeroa” - tyttö

”Tyttöjen keskuudessa usein tytöt alkavat esimerkiksi laihduttamaan sen jälkeen, kun joku suosittu sanoo, että ”ootpa sä läski” tms.” - tyttö

Useat pojat toivat aineistossani esiin sen, että koulu on tyttöjen hommaa, heillä on enemmän kiinnostusta ja taitoja pärjätä koulussa. Molemmilla sukupuolilla oli selvä käsitys siitä, että pojat ovat ”renttuja”. Koulussa on siis jotenkin omaksuttu käsitys, että pojat ovat koulua inhoavia laiskimuksia, jotka keskittyvät riehumiseen. Pojat ikään kuin sitten toteuttavat tätä käsitystä, he omaksuvat mukisematta itseään koskevan käsityksen eli ”kai me sitten ollaan sellaisia”. He kokevat, että heiltä ei odoteta mitään, joten miksi edes sitten yrittää.

”Poikia pidetään yleensä heti renttuina” – poika

”Pojat ovat villimpiä ja rajumpia kuin tytöt” – poika

”Opettajat odottavat tytöiltä parempaa osaamista ja käyttäytymistä kuin pojilta” – poika

”Ja käytökseltä odotetaan, että tytön käytös on rauhallista, vakavampaa ja pojat ovat poikia. Siis ehkä vähemmän vakavampia ja rauhallisia jne.” - tyttö

Kuten Judith Rich Harris totesi, niin tytöillä ja pojilla on omat tapansa toimia omissa ryhmissään ja sekaryhmissä erilaiset tapansa; pojilla on hierarkkiset ryhmät ja tytöillä on läheiset suhteet toisiinsa. Aineistoni perusteella olen jossain määrin eri mieltä. Sekä poikien että tyttöjen joukossa on kilpailua, ja vaikka tytöt näyttävät uskovan yhteistyöhön, niin hekin voivat olla hyvin kilpailevia ja julmia toisilleen. Yleisen käsityksen mukaan tytöillä on tärkeää bestis eli yleensä tytöllä on yksi paras ystävä, joka tosin voi vaihtua ajan mukaan. Aineistossani bestiskulttuuri ei tullut erityisemmin esille, tytöt tai pojat eivät kirjoittaneet siitä oikeastaan ollenkaan.

Lisäksi näyttää siltä, että tytötkin ovat alkaneet käyttäytyä aggressiivisemmin eli he ovat omaksuneet myös tässä mielessä poikamaisia piirteitä. Omassa aineistossani oppilaat eivät käsitelleet tyttöjen aggressiivisuutta ja väkivaltaa, mutta julkisuudessa sitä on käsitelty (esim. Anna 38/2005). Tytöt näyttävät vihansa nykyisin suurempaa ja saattavat käyttää väkivaltaakin vihansa purkamiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Perinteisesti tytöt ja naiset ovat säädelleet aggressioitaan, ja on puhuttu ns. mekkoonsa mättämisestä eli tytöt ja naiset ovat vältäneet vihamielisten tunteiden näyttämistä. Nyt näyttää tapahtuneen muutos tässäkin asiassa, tytöt ovat rohkeampia näyttämään vihaansa, jopa väkivallan avulla.

”Tytöjä haukutaan enemmän kuin poikia, ja tyttöjen

haukkumanimet ovat pahempia kuin poikien” – tyttö

”Tytöt pilkkaavat toisiaan ja riitelevät keskenään enemmän kuin pojat” – tyttö

”Koulussa tytöt haukkuvat enemmän toisiaan ja pojat taas eivät niin paljon” - tyttö

Tyttöjen keskuudessa on keskeistä se, että mihin ryhmään tai ”klikkiin” kuuluu; näiden kesken voi ollakin hyvin tiukkaa ja säälimätöntä kilpailua ja toisten mollaamista. Pojat kilpailevat näkyvämmiin, ja tytöt taas yleensä enemmän selän takana ja näkymättömin; tosin tämä näyttää olevan muuttumassa. Tytöt siis määrittelevät hyvin pitkälle sen, että kuka on suosittu ja kuka kuuluu mihinkin ”klikkiin”. Pojat pysyttelevät usein ulkopuolella tästä tyttöjen harjoittamasta ”nokkimisjärjestyksestä”, mutta heillä on kuitenkin valtaa ja arvostusta, jota käyttävät niin halutessaan.

”Pojat ovat yleensä kimpassa häiriköiviä” - tyttö

Kuten muissakin toimissa, pojilla ryhmäkulttuuri on hyvin fyysistä eli urheilua, tappelua ja nahistelua. He kilpailevat fyysisestä vahvuudesta ja heille erilaiset fyysiset voimannäytöt ovat tapoja hankkia tietynlaista valtaa ja arvostusta. Heillekin on tärkeää sosiaalinen arvostus, ja ollakseen suosittu pojalla on oltava myös sosiaalisia taitoja.

Tyttöjen ryhmäkulttuuri on taas näkymättömämpää ja hyvin sosiaalisesti monimutkaista. Pojat ovat enemmän yhtä ryhmää, lähinnä on olemassa kahtiajako nörtit ja kovikset. Aineiston perusteella näyttää siltä, että tytöillä on enemmän erilaisia pieniä ryhmittymiä, ja kilpailua käydään enemmän sosiaalisilla ja ulkonäöllisillä seikoilla – kilpailua siitä, kuka on suosituin, parhaimman näköinen, suosituin poikien joukossa jne. Tyttöjen keskinäinen kilpaileminen kuten sääntöjen rikkominenkin on useimmin piilotetumpaa, sitä voi olla hyvin vaikeata huomata, koska usein se on sanatonta.

Monissa kirjoituksessa mainittiin, että tytöt ja pojat muodostavat paljon sekaryhmiä eli he toimivat paljon yhdessä. Oppilaat eivät nähneet mitään ongelmia heidän väleissään. Eri sukupuolet tulevat siis hyvin toimeen, vaikka koulussa kohdellaan tyttöjä ja poikia erilailla ja useimmat oppilaat kirjoittivat närkästyneen sävyyn, miten suositaan tyttöjä tai poikia.

Näissä tarinoissa keskeisessä roolissa ovat toiset oppilaat eli tytöt ja pojat, eivät niinkään opettajat ja virallinen kouluinstituutio. Tyttöjen kohdalla sekä oman sukupuolen edustajat että pojat ovat tärkeässä roolissa. Pojilla taas oman klaanin edustajien mielipiteet ovat ne tärkeimmät. Esimerkiksi pojat leimaavat tekstiilityön ottavat pojat homoiksi, eivät tytöt. Tytöt ovat muutenkin suvaitsevaisempia mitä tulee tämänkaltaisiin sukupuoliroolin rikkomisiin, tytöt saattavat jopa pitää hienona sitä, jos joku on

”homomainen”. Tytöt ovat monessa mielessä sallivimpia, eivätkä leimaa homoksi kuten pojat.

Tytöillä taas on tärkeää se, että oma ulkonäkö kelpaa sekä omalle sukupuolelle että vastakkaiselle sukupuolelle. Muut tytöt saattavat vahtia tytön painoa ja pukeutumista, ja pojat taas sitä, että kuka on seksikäs tai liian seksikäs, jolloin leimataan huoraksi.

Millainen on oltava - tarinoissa yksilö sijoitetaan johonkin klikkiin ja tiettyjen määritelmien alle molempien sukupuolten yhteistoimin. Tytöt ovat enemmän ympäristön (tyttöjen ja poikien) määritelmien ja leimaamisen armoilla, koska heillä on kovemmat ulkonäköpaineet; pukeutuminen, meikkaaminen, trendikkyys ja kauneus ovat kovan vahdinnan alaisena.

Mainetarinat

”Koulussa on helppoa olla poika, jos on antanut hyvän kuvan itsestään, eli ei ole rellestänyt erityisemmin. Mielestäni poika kyllä leimataan nopeammin koulussa kuin tyttö. Se voi johtua siitä, että pojat ovat yleensä villimpiä ja rajumpia kuin tytöt. Monesti poikaa pidetään yleensä ”huligaanina” heti ensimmäisen ”kunnon” töppäyksen jälkeen, toisin kuin tyttö voi tunaroida yleensä useammin. Koulussa pojilta ehkä odotetaan vähemmän, ja pojalle uskalletaan sanoa pahemmin. Poikaa uskalletaan myös lyödä (en tarkoita opettajaa). Jos poikaa hakataan, niin siihen kiinnitetään vähemmän huomiota kuin jos hakattava olisi tyttö.” - poika

”Koulussa on ihan vitun hauskaa. Poikia syrjitään, poikia ja tyttöjä pidetään eriarvoisina. Jos tyttö vähänkin vaihtaa poikaa, niin on sen jälkeen huora. Kun taas pojat voivat vaihtaa minkä kerkeävät. Pelimiehet ovat suosittuja. Ulkonäkö ehkä kaikilla tärkein, vaikka ei pitäisi.” – tyttö

Poikia siis vahdittiin enemmän ja heille oltiin tiukempia, mutta samalla moni mainitsi, että jos tyttö töppää liikaa tai keski-arvo laskee niin, siitä tulee suurempi kohu. Poikia pidetään automaattisesti villeinä riehujina, jota vahditaan automaattisesti tiukemmin, mutta toisaalta useat heidän riehumisensa kuitataan ”pojat ovat poikia”- lauseella. Tyttöjä pidetään taas paremmin menestyvänä ja käyttäytyvän ryhmänä, ja näin ollen heihin luotetaan paremmin, ja sen varjolla he voivat kapinoida piilotetummin. Mutta jos tyttö astuu jonkin tietyn rajan yli eli lähestyy poikamaista käyttäytymistä, niin se aiheuttaa suuremman kohun, jos esim. tytöllä on paljon jälki-istuntoja tai numerot alkavat laskea.

”Tyttöjen epäonnistumisesta tulee suurempi kohu, kuin jos poika epäonnistuu” – tyttö”

”Jos tytöt häiriköivät tunneilla, niin siihen puututaan löysemmin kuin jos poika häiriköi” – poika

Tähän ilmiöön liittyy mielestäni pissisten hyvin ristiriitainen rooli. Toisaalta he ovat suosittuja, kun he täyttävät tyttöihin kohdistuvat perusolelut eli he ovat kauniita ja seuraavat muotia. Mutta he käyttäytyvätkin hyvin poikamaisesti eli ovat koväänisiä, tupakoivat, lintsaavat, tappelevat, ryyppäävät ja harrastavat ”yhden yön-juttuja”.

Pissis-tematiikkaan liittyy myös maine, josta oppilaat kirjoittivat myös paljon. Tyttöjen maine on siis helpommin menetettävissä ja sitä vahditaan tarkemmin. Moni mainitsi, että usein tyttöystävää vaihtava poika on ”pelimies”, joka nähtiin positiivisessa valossa ja taas usein poikaystävää vaihtava tyttö on ”huora”. Pissiksiin liitettiin myös keskeisesti huono maine. Tyttöjen mainetta vahditaan tarkkaan, ja tyttöjen rajumpi haukkuminen on yksi tapa yrittää pitää heidät aisoissa. Tyttöjen keskinäinenkin vahtiminen ja

toistensa seuraaminen oli tiukkaa, esimerkiksi jos joku suosittu sanoo jotain lihavaksi tämä saattaa alkaa heti laihduttamaan.

Mainetarinoissa käsitellään lähinnä siis huora/pissis - ja pelimiesteemaa. Mainetarinoissa uudelleen tuotetaan vakiintunutta käsitystä siitä, että tytön pitäisi olla seksuaalisesti kiltimpi eli pojille sallitaan tai heiltä jopa odotetaan ”pelimiesmäistä” käyttäytymistä. Pojille seksuaalisuus on vapaampaa, tyttöjen seksuaalisuus on edelleen monien tabujen ympäröimä. Näkyvä seksuaalisuus ja ”poikamainen” seksuaalinen käyttäytyminen ovat keskeisiä pissiksiä määrittelevä tekijöitä oppilaiden kirjoituksissa; termit huora ja pissis saatetaan nähdä synonyymeina.

Vaikka tyttöjen maine on herkemmin menetettävissä, niin pojille on tärkeämpää kasvojen ylläpito. Nolatuksi tuleminen on pojille vaikeampaa kuin tytöille, pojille on erittäin tärkeää se, että kukaan ei saa nauraa heidän kustannuksellaan pilkallisesti.

”Ja jos poika nolataan, niin se on pahempi juttu kuin, se että tyttö nolataan, koska pojan on aina oltava ylempänä kuin kuka tahansa tyttö” -tyttö

Poikia ja tyttöjä vahditaan yhtä paljon, mutta eri asioiden suhteen. Opettajat vahtivat poikia, koska pojat ovat poikia eli tekevät kuitenkin pahojaan, mutta samalla perusteella heidän tekojaan lakaistaan maton alle. Tyttöjä pidetään aina kiltimpänä osapuolena, niinpä heidän sääntöjen rikkomiseen ei kiinnitetä huomiota yhtä paljon tai sitä ei nähdä. Mutta jos tyttö menee liian pitkälle rikkomuksissaan, niin se on isompi asia kuin että poika tekisi saman. Tyttöjä vahditaan enemmän oppilaiden itsensä toimesta, ja poikia vahditaan taas enemmän koulun opettajien taholta

Saatuaan tietyn maineen, niin siitä eroon pääseminen on hyvin vaikeata; oppilas on helposti kiinni siinä maineessa koko

yläasteajan. Leimaaminen on hyvin tehokasta ja sen vaikutukset ovat pitkäikäisiä. Tietynlaisen maineen saa hyvin helposti ja pienestäkin asiasta. Mainetarinat liittyvät keskeisesti tarinoihin, joissa käsitellään sitä, että minkälainen oppilaan on oltava säästyäkseen kiusaamiselta tai päästäkseen suosituksi. Maine on keskeinen välinen oppilaiden määritellesä muita oppilaita ja sijoittaessaan heitä koulun tai luokan oppilashierarkiaan.

”Poika saa aika helposti esimerkiksi pelimiehen maineen tai tyttö huoran maineen. Teinipissikseksi leimautuu myös aika helposti. Myös ns. freak - leima on monen otsassa” - tyttö

Toiset oppilaat vahtivat siis toistensa mainetta, ja etenkin tyttöjen seksuaalinen maine on tarkassa valvonnassa molempien sukupuolien taholta. Pojilla on taas yleisesti ottaenkin huonompi maine, joten he eivät itse eivätkä myös muutkaan vahdi poikien mainetta. Poikia valvotaan opettajien taholta enemmän, mutta poikien rikkomukset ja riehumiset eivät luo huonoa mainetta, vaan se ikään kuin kuuluu pojan rooliin. Tyttöjen oletetaan olevan kiltimpiä ja heillä on parempi maine, joten heidän kohdallaan kaikenlainen poikamainen käytös tuhoaa maineen. Tyttöjen kapinointi on tosin usein piilotetumpaa ja he saavat paljon anteeksi sukupuolensa ansiosta, mutta vain tiettyyn rajaan saakka.

”Poikien oletetaan lintsavaan enemmän kuin tyttöjen, mutta todellisuus on jotain toista. Tytöt osaavat olla paljon kierompia ja hiljaisempia asiasta” - poika

”Poikien huonoa käytöstä (kiroilua, tupakointia ym.)ei paheksuta niin paljon kuin tyttöjen” – tyttö

Yksi kirjoittaja totesi, että opettajienkin käytös muuttuu tyttöä kohtaan, jos he esimerkiksi kuulevat tämän vaihtavan usein poikaystävä. Mutta jos poika on pelimies, niin se ei vaikuta samalla lailla opettajien asenteisiin. Oppilaat siis valvovat lähinnä

tyttöjen seksuaalista mainetta ja taas virallinen kouluinstituutio valvoo sitä, miten koulun sääntöjä noudatetaan.

Luokkatarinat

”Tyttonä olemisessa on etuja ja haittoja. Tytöltä yleensä odotetaan enemmän arvosanoissa ja käytöksessä. Esim. jos saan matikankokeesta saman arvosanan kuin vieressä istuva, saman matikan numeron omaava poika, minuun ollaan pettyneitä (siis opettaja), mutta poikaa keuhataan tai sitten ei sanota mitään. Ja kun minä sanon opettajalle rumasti, hän muistaa sen aina. Mutta jos vieressäni (edelleen) istuva poika haukkuu opettajaa (jopa toistuvasti), opettaja ei kiinnitä huomiota siihen antaessaan käytösnumeroa. Tai jos hän muistaa, ja pojan käytösnumero laskee, ei siihen kiinnitetä huomiota. Ja jos minun käytösnumero laskee 10:stä 9:iin, niin heti tulee rehtori kysymään, että mikä on. Jos ”hyvä oppilas” (tyttö) lintsaa tai myöhästyy, sitä painetaan villaisella. Mutta jos poika tekee saman, tulee jälki-istuntoa.” - tyttö

Lisäksi on siis paljon luokkatarinoita eli kirjoituksia, joissa kerrottiin kertomuksia tunneilta; miten tytöt ja pojat käyttäytyvät, miten opettajat suhtautuvat tyttöihin ja poikiin, miten opettajat kohtelevat heitä ja miten tytöt ja pojat menestyvät koulussa. Melkein kaikissa kirjoituksissa oli luokkatarinoita. Yleensä mainittiin, että tytöt menestyvät paremmin koulussa, koulu on ikään kuin rakennettu enemmän tytöille. Tytöt sopeutuvat helpommin kouluun. Poikia taas kiinnostavat muut asiat enemmän, ja he usein häiritsevät tunteja; tytötkin häiritsevät tunteja, mutta sitä katsotaan sormien välistä tai sitä ei huomata. Opettajien nähtiin suosivan joko tyttöjä tai poikia, mutta siitä oltiin yksimielisiä, että pojat saavat enemmän huomiota.

”Tyttöjä arvostellaan paremmin, ja niillä on parempi koulumenestys” – poika

”Opettajat odottavat tyteiltä parempaa osaamista ja käyttäytymistä kuin pojilta” – tyttö

”On positiivinen yllätys, jos poika menestyy hyvin” – tyttö

”Poikiin suhtaudutaan varauksella ja kielteisemmin kuin tyttöihin” – tyttö

Koulun nähtiin suosivan monella tapaa tyttöjä; he saavat parempia numeroita, opettajat neuvovat paremmin tyttöjä, heidän toilailujaan ei huomata tai katsotaan sormien välistä, heihin uskotaan ja luotetaan paremmin ja kaiken kaikkiaan heitä kohdellaan paremmin koulun ja opettajien taholta. Etenkin miesopettajien nähtiin suosivan tyttöjä. Oppilaiden keskuudessa suositaan taas kovispoikia ja pissistyttyjä mieluummin kuin koulussa menestyviä, kilttejä tyttöjä. Oppilasyhteisö suosii ihailtuja tyttöjä ja poikia, joilla on valtaa. Oppilasyhteisö ja kouluyhteisö suosivat erilaisia oppilaita; koulu suosii kilttejä ja menestyviä ja oppilaat taas suosivat koviksia. Molemmilla on omat kriteerinsä sille, mitä suositaan.

Tarinoilla rakennetaan ja uudelleen tuotetaan vakiintuneita käsityksiä siitä, minkälaisia oppilaita tytöt ja pojat ovat. Nämä oppilaskäsitykset ovat vahvasti sidoksissa yleisiin käsityksiin siitä, minkälaisia tytöt ja pojat sekä naiset ja miehet ovat. Tytöt ja naiset nähdään rauhallisimpina, kiltimpinä, ahkerimpana, passiivisimpana ja enemmän opiskeluun keskittyvinä. Pojat ja miehet nähdään taas aktiivisimpana, äänekkäämpinä, enemmän fyysisinä ja käytäntöön perehtyvinä toimijoina. Sääntöjen noudattaminen nähdään tyttöjen ja naisien tehtävänä, miehet ja pojat ovat taas niitä häiriköiviä, sääntöjen rikkojia.

7. LOPUKSI

Koulussa siis tuotetaan sukupuolta monilla, erilaisilla tavoilla; elämään koulussa vaikuttaa se onko tyttö vai poika. Vaikka on paljon erilaisia käsityksiä siitä, miten sukupuoli rakentuu tai mitä se itse asiassa on, niin varmaa on se, että koululla on merkittävä rooli erilaisissa sukupuoliprosesseissa. Tyttöys rakentuu ristiriitojen yhdistymisen kautta, ja tyttöyttä arvioidaan pitkälti ulkonäön perusteella. Tyttöjen käyttäytymistä ja ulkonäköä säätelee kohtuullisuuden vaatimus; ei saa olla esimerkiksi liian meikattu tai äänekäs. Pojille sallitaan taas tai heiltä jopa odotetaan näkyvää ja suurieleistä tilan ottoa.

Kun on lukenut näitä erilaisia käsityksiä sukupuolesta, sen rakentumisesta ja erilaisia käsityksiä koulun ”sukupuolimaismasta”, niin näyttää siltä, että sukupuolta tehdään erilaisin performanssein, toistoin, jäljittelyin ja diskurssein. Tämän lisäksi pro gradu-tutkielmani aineisto ja siitä saadut johtopäätökset tukevat myös tätä näkökulmaa. Oppilaat ja opettajat tuottavat ja muuntavat sukupuolta käyttämällä yhteisössä olevia erilaisia ”koodeja”. Sekä ympäröivä sosiaalinen rakenne että oppilaat itse tuottavat sukupuolta erilaisilla tavoilla, koulu on keskeinen sukupuolijärjestelmän instituutio, jossa opitaan sukupuolen ”tuottamistapoja”.

Sukupuoli on siis sosiaalista, jota oppilaat tuottavat erilaisin diskurssein ja performanssein, lainaamisella, jäljittelyllä ja toistolla. Sukupuoli on itse asiassa tyyli eli se on tapa toistaa tiettyjä diskursseja ja performansseja. Sukupuoli tai itse asiassa sukupuolityyli syntyy tavasta, jolla performanssit ja diskurssit tehdään. Nämä diskurssit ja performanssit ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan; ne ovat kontekstuaalisia, historiaan ja kulttuuriin kytkeytyviä. Sukupuoli koostuu ja sitä tuotetaan vakiintuneilla merkeillä ja merkityksillä. Samalla kun oppilaat ilmaisevat

sukupuolta, he myös rakentavat sitä. Sukupuoli ja sen tuottaminen on jatkuvaa yhtä sopimusten ja esitysten tekemistä koulussakin.

Vaikka sukupuoli näyttäytyy ”luonnollisena” faktana, jolle ei voi mitään, niin tuossa prosessissa on aukkoja, joiden kautta sitä muutetaan ja muokataan. Hyvänä esimerkkinä sukupuolijärjestelmän muuttumisesta koulussa voi pitää viime aikoina ns. pissismiksi kutsutun ilmiön nousu, joka osaltaan kertoo tyttöjen individualismin muuttumisesta ”poikamaisemmaksi”, hedonistisemmaksi. Nämä pissikset eivät suostu perinteiseen tytön rooliin.

Koulussakin seksismi eli keinotekoisien eron tekeminen ja ylläpitäminen, seksismiin liittyvät erilaiset tabut sekä sukupuolisuuden arkipäiväisyys, näkymättömyys ja toteemisuus estävät näkemästä sukupuolisuuden sosiaalisen luonteen eli sen, että se on ihmisten tuottamaa ja ylläpitämää, ei jokin muuttumaton luonnollinen fakta.

Koulussa vallitsee siis seksismiin ja erotteluun liittyneenä vahva klaaniajattelu ja ihmisten kategorisointi; on tytöt ja pojat ja kummallekin osapuolelle on määritelty omat piirteensä. Pojat ovat tietynlaisia ja tytöt ovat tietynlaisia. Jos joku ei ole käyttäytyä klaaninsa mukaisesti kuten pissikset, niin tämä aiheuttaa närkästystä ja hämmennystä, joka saattaa purkautua nimittelyä eli lissutteluna ja huoritteluna.

Kuten aiemmin totesin, niin pissis- ilmiö on hyvä esimerkki siitä miten tyttöjen ja poikien mentaliteetit ovat lähestyneet toisiaan, kuten Sari Näre toteaa kirjassaan *Styylaten ja pettäen*. Tyttöjen altruistinen individualismi on muuttumassa hedonistiseksi individualismiksi. Osittain pissiksiin kohdistuva ristiriitainen ja ilkeäkin suhtautuminen voi johtua siitä, että nämä kaksi individualismin muotoa ovat joutuneet hankauksiin keskenään ja

sen aiheuttama hämmennys saattaa aiheuttaa myös lissuttelua ja huorittelua. Tytöt saattavat puolustaa itseään ristiriitaisessa tilanteessa sekä lissuttelua ja huorittelua kuullessaan jopa väkivallalla.

Toisaalta pissiksiä vieroksutaan, koska he ovat hylänneet sen perinteisen tytön altruistisen ja hiljaisen roolin ja ovat omaksuneet sen sijaan uuden poikamaisen hedonistisen yksilöllisyyden. Tästä syystä heitä saatetaan myös salaa ihailia, ja tämä saattaa olla osatekijä heidän suosioon. Tämä hyvinkin iso kuilu kahden mentaliteetin välillä, luo ristiriitoja tyttöjen elämään, ja samalla ympäröivällä yhteisöllä eli tässä tapauksessa koululla voi olla ongelmia suhtautumisessaan heihin.

Tytöt ovat perinteisesti vältäneet äärimmäisyyksiä, ja yrittäneet valita ”kultaisen keskitien”, jotta kaikki olisivat tyytyväisiä. Tämäkin näyttää olevan muuttumassa, tytöt eivät kaihda äärimmäisiä ratkaisujakaan; he ovat esimerkiksi valmiita käyttämään väkivaltaa. Pissikset ovat jälleen hyvä esimerkki, he menevät monessa asiassa äärimmäisyyksiin. He eivät jää kohtuullisuuden rajojen sisäpuolelle kuten tyttöinä heidän pitäisi; he luovat draamaa, mikä aiheuttaa kummastusta. Heidän sukupuolta tuottavat performanssinsa ovat dramaattisia, äärimmäisiä ja näyttäviä, eivät ”tyttömäisen” hiljaisia ja näkymättömiä.

Pissikset ovat kaiken kaikkiaan mielenkiintoinen ryhmittymä; rajoja ja tabuja rikkoessaan he tuovat esille sukupuolen sosiaalisen luonteen. Heidän kauttaan moni piilotettu ja näkymätön seikka tulee näkyviin. Mielenkiintoisinta heissä on ehkä se, että oppilaat mainitsivat suosittujen olevan pissiksiä, mutta Anna- lehden (38/2005) artikkelissa ja omassa aineistossani tuli esiin, että heitä ei kuitenkaan arvosteta tai heistä ei erityisemmin pidetä.

Poikiin myös vaikuttaa tämä tyttöjen yksilöllisyyden muuttuminen, ja he saattavat suhtautua tähän muutokseen hämmästyksellä tai jopa vihamielisesti. Heistä saattaa tuntua, että tytöt kuten pissikset tunkeutuvat heidän reviirilleen, ja yrittävät taistella tätä vastaan esimerkiksi huoraksi haukkumalla. Lisäksi esimerkiksi poikiinkin kohdistuu yhä enemmän ulkonäköpaineita, myös he sairastuvat yhä enemmän syömishäiriöihin ja kiinnittävät ulkonäkönsä enemmän huomiota.

Kaiken kaikkiaan ympäröivän yhteiskunnan sukupuolikulttuurin radikaali muuttuminen asettaa myös nuoret ja heidän sukupuolen rakentumisensa uuteen tilanteeseen. Ulkonäön yhä suurempi painoarvo, kaikkialle tunkeutuva seksi ja porno vaikuttavat mitä suurimmassa määrin nuorten sukupuolen ja seksuaalisuuden rakentumiseen. Media ja ikätoverit ovat vieneet perheen ja virallisen yhteiskunnan kuten koulun vaikutusta tässäkin prosessissa. Tämä muutos voi olla jossain mielessä haitallinen nuorille. Nykyinen yhteiskunta on yhä epävarmempi ja nuoret ovat koko ajan haavoittuneemmassa asemassa.

Hedonismin ja altruismin raja on siis liukuva ja Näreén (2005, 199) mukaan tyypillistä juuri postindividualismille, joka pohjautuu valintojen seurausten arvaamattomuuteen. Valinnat ikään kuin karkaavat käsistä eikä seurauksia voi loppujen lopuksi. Asetelma hajottaa yksilöllisyyttä: riskit läpäisevät individualismin, mikä johtaa tasapainoiluun riskien ja itsensä toteuttamisen pyrkimyksen välillä.

Näreén (2005, 199) mukaan suojautuminen riskeiltä on postindividualismin ydintä. Emotionaalisten riskien arviointi kaventaa emotionaalista pääomaa, mikä näyttää johtavan sukupuolten välisen epäluottamuksen kasvuun. Emotionaalinenkin hyvinvointi näyttää jakautuvan siten, että luottamaan kykenevät rakentavat tyydyttäviä tunnesuhteita ja siihen kykenemättömät

jäävät niistä paitsi. Tyttöjen lisääntynyt väkivallan käyttö voi olla siis jonkinlaista suojaantumista ja yritystä ratkaista ristiriitoja sekä vastareaktio ympäröivän yhteiskunnan kovenevia vaatimuksia vastaan..

Näre (2005, 16) käsittelee kirjassaan sitä miten lapset ja nuoret altistuvat integriteettinsä häirinnälle, joka on olennaisilta osiltaan visuaalista. Kaupallinen seksi ja pornografisoitunut kulttuuri eli esimerkiksi ulkomainonta, kaapelikanavaporno koskettavat myös nuoria, vaikka he eivät ole tämän kulttuurin kuluttajia.

Kaupallisesti tuotetun visuaalisen häirinnän kohteina lapset ja nuoret ovat eri asemassa kuin aikuiset, koska heidän identiteettinsä on vasta rakentumassa. Muutenkin nuoret joutuvat kokemaan sellaista seksuaalista häirintää, jonka kohteeksi aikuiset harvemmin joutuvat. Tämä vaikuttaa pakostikin tyttöjen ja poikien nais- ja mieskuvaan ja luottamukseen muita ihmisiä kohtaan.

Näre kuvaa hyvin niitä yhteiskunnan muutoksia, jotka vaikuttavat myös nuorten sukupuolen rakentumiseen; sukupuolen rakentuminen on yhä useampien haavoittavien tekijöiden uhkaama. Nuoret joutuvat esimerkiksi yhä nuorempina ulkonäkö- ja seksipaineiden alaisiksi, sukupuolen rakentuminen on yhä monimutkaisempaa ja haavoittuneempaa emotionaalisesti ja sosiaalisesti. Toisaalta voi nähdä, että tiukat sukupuoliroolit ja sukupuolta ympäröivät tabut ja normit ovat höllentämässä otettaan. Mutta kuten aina, niin vapautumisella on myös huonot sivuvaikutuksensa.

LÄHTEET

Antikainen, Ari, Rinne, Risto & Koski, Leena (2000) Kasvatussosiologia. Helsinki: WSOY.

Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (1989) Koulutus ja sukupuoli. Teoksessa Tuomas Takala (toim.):Koulutussosiologian perusteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, s. 139- 191.

Gordon, Tuula & Elina Lahelma (1992) Tyttöjen toiseus: altruistista individualismia. Teoksessa Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Tietolipas 124, s. 314-327.

Harris, Judith Rich (1998) Kasvatuksen myytti. Helsinki: Art House.

Heinämaa, Sara (1996) Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau- Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuoliyksymykselle. Tampere: Gaudeamus.

Heinämaa, Sara, Reuter, Martina ja Saarikangas, Kirsi (1997) Lähtökohtia. Teoksessa Sara Heinämaa, Martina Reuter ja Kirsi Saarikangas (toim.) Ruumiin kuvia – subjektin ja sukupuolen muunnelmia. Helsinki. Gaudeamus, 7- 19.

Koivunen, Anu (2000) Teresa de Lauretis: sosiaalisen ja subjektiivisen rajankäyntiä. Teoksessa Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen ja Marianne Liljeström (toim.) Feministejä – aikamme ajattelijoita. Tampere: Vastapaino, s. 85- 114.

Lehtonen, Jukka (1999) Pojista miehiä koulun heterojärjestyksessä. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampereen yliopisto, s. 121-148.

Liljeström, Marianne (1996) Sukupuolijärjestelmä. Teoksessa Anu Koivunen ja Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat, 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, s. 111- 138

Nordlund, Catharina (1997) Yhteiskunnan tuote vai vapaa yksilö? – Simone de Beauvoir naisen asemasta. Teoksessa Sara Heinämaa, Martina Reuter ja Kirsi Saarikangas (toim.) Ruumiin kuvia – subjektin ja sukupuolen muunnelmia. Helsinki: Gaudeamus, s. 193-220.

Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (1992) Moderni suomalainen tyttöys: altruistista individualismia. Teoksessa Sari Näre ja Jaana Lähteenmaa (toim.) Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, s. 329- 337.

Näre, Sari (2005) *Styylaten ja pettäen. Luottamuksen ongelma ja postindividualismi nuorten sukupuolikulttuurissa*. Helsinki: Yliopistopaino.

Palmu, Tarja (2003) *Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisissa teksteissä. Etnografia yläasteen äidinkielen oppitunneilla*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 189.

Pennonen, Annina (2005) *Haluut sä lissu turpaasi?* *Anna* 38, 28-33.

Petäjaniemi, Soili (1997) *Judith Butler ja ruumiin poliittinen fenomenologia*. Teoksessa Sara Heinämaa, Martina Reuter ja Kirsi Saarikangas (toim.) *Ruumiin kuvia – subjektin ja sukupuolen muunnelmia*. Tampere: Gaudeamus, s. 245- 270.

Pulkkinen, Tuija (2000) *Judith Butler – sukupuolen suorittamisen teoreetikko*. Teoksessa Anneli Anttonen, Kirsti Lempiäinen ja Marianne Liljeström (toim.) *Feministejä – aikamme ajattelihoita*. Tampere: Vastapaino, s. 43- 60.

Petri Sipilä (1998) *Sukupuolitettu ihminen – kokonainen etiikka*. Tampere: Gaudeamus.

Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.

LIITE

OHJEISTUSTA

Kirjoita vapaasti siitä mitä nämä kaksi yleisönosaston kirjoitusta tuovat mieleesi; oletko samaa mieltä vai eri mieltä kirjoittajien kanssa. Voit miettiä seuraavanlaisia kysymyksiä: kohdellaanko koulussa tasapuolisesti tyttöjä ja poikia, miten koet tyttönä/poikana koulun, miten tytöt ja pojat tulevat keskenään toimeen, miten he kohtelevat toisiaan ja miten he käyttäytyvät keskenään koulussa jne. Tärkeintä on siis omat kokemuksesi ja mielipiteesi.

HELSINGIN SANOMAT 3.11.2004 KOULUKULTTUURI SORTAA POIKIA

Johanna Hautakorpi kirjoitti sukupuolten tasa-arvosta (HS 31.10) ja mm. totesi, ettei sitä edelleenkään haluta ulottaa kouluihin. Olen samaa mieltä, mutta varmasti eri näkökulmasta kuin Hautakorpi. Pojat syrjäytyvät huomattavasti tyttöjä useammin jo peruskoulussa, ja vinoutuma näkyy hyvin myös ylioppilaiksi valmistuneista, joista miehet ovat vähemmistö.

Jos oletamme, ettei sukupuolten välillä ole keskimääräistä lahjakkuus- ja älykkyyseroja, mutta huomaamme poikien saavan keskimäärin selvästi huonompia kouluarvosanoja, on ilmeistä, että koulukulttuurissa on nimenomaan poikia sortavia rakenteita ja toimintatapoja. Monet tutkijat ovat todenneet, että poikien huono koulumenetys ei ole ongelma, koska tämä ei näy myöhemmässä elämässä. Mutta juuri tältä osinhan koulumenestys ennustaa hyvin tulevaa: huonosti koulussa menestyvistä enemmistä on poikia, ja aikuisista syrjäytyneistä selvä enemmistö on miehiä.

Selvitysten mukaan joka viides suomalainen 15- 19-vuotias nuori on syrjäytynyt sekä koulutuksesta että työelämästä. Tämä ei tunnu nykyilmapiirissä olevan tasa-arvokysymyksenä kiinnostava, ja poikien ja miesten syrjäytymisen esiin nostamista pidetään helposti

kohtuuttomana niin kauan kuin esimerkiksi naisiin kohdistuvaa palkkasyrjintää on jäljellä.

Tasa-arvoa pitäisi kuitenkin tarkastella laajasti ja tunnistaa tasa-arvo-ongelmiksi nekin rakenteet, jotka tuntuvat kohtelevan kaltoin miehiä alkaen esimerkiksi juuri koulujärjestelmästä tai vaikkapa asevelvollisuudesta.

Arno Kotro – opettaja Helsinki

HELSINGIN SANOMAT 17.11.2004

OLISIKO MIESTEN SYYTÄ OTTAA OPPIA NAISISTA?

Opettaja Arno Kotro väitti koulukulttuurin syrjivän poikia (HS 3.11). Opettajan hänellä on varmasti omakohtaista tietoa nykyisestä koulukulttuurista, joka voi osaltaan ollakin nuorten ongelmien taustalla. Itse näkisin ongelman hieman laajempänä kysymyksenä. Ensinnäkin koulukulttuuri vaikuttaa tutkimusten mukaan myös tyttöjen kouluviihtyvyyteen ja sitä kautta pikkuhiljaa tyttöjen koulumenestykseen.

Tyttöjen kasvatusta ja tyttöä kasvatusta on tähän mennessä auttanut tyttöä sietämään tylsääkin opetusta ja tavoittelemaan arvosanoja sekä pyrkimään jatkokoulutukseen. Toiseksi nuorten koulumenestykseen ei vaikuta vain koulu, vaan myös ikätoverien palaute sekä miesten ja naisten erilaiset rooliodotukset. Pojalle on suosion kannalta usein tärkeämpää menestyä urheilussa kuin muissa oppiaineissa.

Tyttöille tuntuu olevan tärkeämpää hoitaa myös koulu, vaikka harrastustunteja kertyisi saman verran kuin samanikäisille pojille. Ikään kuin menestyä kokonaisvaltaisemmin, kun pojille riittää keskittyminen yhteen menestykselliseen suoriutumiseen. Korjaamista ei siis ole pelkässä koulukulttuurissa, vaan kokonaisvaltaisemmin miesten kulttuurissa. Miesten ja poikien

syrjäytyminen sekä heikompi elämänhallinta ovat vakavasti otettavia ongelmia.

Etsimättä tulee mieleen, että miesten tulisi näissä asioissa ottaa oppia naisista. Onhan naisilla pienempi riski syrjäytyä tai päätyä esimerkiksi itsemurhaan tai vankilaan. Naisten kiinteämpi side jälkikasvuun suojaa tutkitusti naista miehen kohtalolta; huoli lapsista kannustaa pitämään elämän edes jotenkuten koossa. Nainen ottaa edelleen useammin käytännön vastuun perheestä, ja juuri tämä käytännöllisyys pitää hänet elämässä kiinni. Eikä perheen ja työn yhdistymisessä kehittynyt ongelmanratkaisukykykään haitaksi ole.

Koululaitos kaipaa varmasti parannuksia, mutta yksinään koulun muuttaminen ei riitä. Käsittelyn pitää ottaa koko nykyinen miehen malli, joka toisaalta auttaa joitakin miehiä huipulle, toisaalta sortaa muottiin sopimatonta. Kovien arvojen mielekkyys pitäisi kyseenalaistaa ja tutkiskella, mitä annettavaa perinteisellä naisten kulttuurilla olisi miehille ja yhteiskunnalle.

Wilhelmiina Karikko - opiskelija, Rovaniemi

